

**HAYAT BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN
ETİK BİLİNÇ GELİŞTİRME AÇISINDAN
ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE DAYALI OLARAK
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Mine KILINÇ
(Yüksek Lisans Tezi)
Eskişehir 2010

**HAYAT BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN ETİK BİLİNÇ
GELİŞTİRME AÇISINDAN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE DAYALI OLARAK
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Mine KILINÇ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlköğretim Anabilim Dalı

Sınıf Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı

Danışman: Yard. Doç. Dr. Ali ERSOY

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Aralık 2010

ÖZET

HAYAT BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN ETİK BİLİNÇ GELİŞTİRME AÇISINDAN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE DAYALI OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

Mine KILINÇ

İlköğretim Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Aralık 2010

Danışman: Yard. Doç. Dr. Ali ERSOY

Bu araştırmanın amacı, Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda etik konusuna ilişkin belirlenen kazanım, kişisel nitelikler ve değerler ve yaşam becerilerinin etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerini belirlemektir. Araştırmanın çalışma grubunu Malatya ili merkez ilçesinde görevli 1-3. sınıfı okutan 437 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır.

Tarama türünde betimsel bir çalışma olan araştırmanın verileri araştırmacı tarafından geliştirilen anket aracılığı ile toplanmıştır. Anketin birinci bölümünde sınıf öğretmenlerinin kişisel özelliklerini içeren 3, ikinci bölümünde ise Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın etik bilinç geliştirme açısından öğretmen görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesine yönelik olarak hazırlanmış 23 soruya yer verilmiştir. Araştırma ile ilgili istatistiksel çözümlemelerde SPSS paket programı kullanılmıştır. Araştırma verilerinin çözümlemesinde yüzde, frekans ile Khi Kare tekniğinden yararlanılmıştır. Değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulunup bulunmadığının belirlenmesinde ise .05 anlamlılık düzeyi benimsenmiştir.

Araştırmanın bulgularına dayalı sonuçlarına bakıldığında; araştırma amacının birinci sorusuna ait bulgularda, Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda etik konusuna ilişkin belirlenen kazanım, kişisel nitelikler ve değerler ve yaşam becerilerinin etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin, sınıf öğretmenlerinin büyük çoğunluğunun *yeterli* görüşünde oldukları sonucu ortaya çıkmıştır. Araştırma amacının ikinci sorusuna

ait bulgulara ise Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda etik konusuna ilişkin belirlenen kazanım, kişisel nitelikler ve değerler ve yaşam becerilerinin etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin;

- Meslekteki hizmet süresi değişkenine göre en çok 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenlerinin,
- Eğitim durumu değişkenine göre en çok Eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenlerin,
- Okutulan sınıf değişkenine göre ise en çok 2. sınıf öğretmenlerinin *yeterli*

görüşünde oldukları sonucu ortaya çıkmıştır. Araştırma sonucunda; öğrencilerde etik bilincin kazandırılmasına yönelik örnek olaylar oluşturularak sınıf içi etkinliklerin yaptırılması, daha az hizmet yılına sahip öğretmenlerin programı yeterli bulmama nedenleri üzerinde çalışılması gibi öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Etik, hayat bilgisi dersi, ilköğretim, sınıf öğretmeni

ABSTRACT

THE EVALUATION OF THE LIFE STUDIES COURSE TEACHING PROGRAM BASED ON TEACHERS' VIEWS IN TERMS OF DEVELOPING ETHICAL AWARENESS

Mine KILINÇ

Primary Education Department

Anadolu University Graduate School of Educational Sciences

December 2010

Advisor: Assistant Professor Dr. Ali ERSOY

The purpose of this study is to determine the views of the classroom teachers, acquisitions, personal qualities and values, and life skills related to the ethics in Life Studies Course Teaching Program regarding to the adequacy of ethical awareness acquisition. The working group of this study is consisted of 437 classroom teachers who currently teach 1st, 2nd and 3rd grades, working in central town of Malatya.

This study is a descriptive study in a survey methodology. The data has been gathered by means of a questionnaire developed by the researcher. In the first part of the questionnaire, there are three questions relating personal qualities of classroom teachers. In the second part, there are 23 questions which are prepared according to evaluation based on the views of classroom teachers related to the adequacy of ethical awareness acquisition of Life Studies Course Teaching Program. SPSS package was used to analyze the data. In addition, frequency, percentage analysis, and chi-square analysis was applied. To decide whether there is a significant relationship between variables, .05 significance level was accepted.

According to the result of this study, in findings owning to the first question of the purpose of the study, most of the classroom teachers found that Life Studies Course Teaching Program is adequate in terms of the ethical awareness acquisition. In findings owning to the second question of the purpose of the study, in Life Studies Course

Teaching Program, acquisitions, personal qualities and values, and life skills related to the ethics regarding to the adequacy of ethical awareness acquisition; the participants think that it is adequate in terms of;

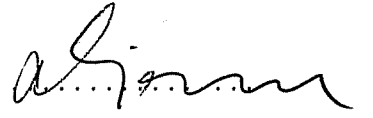
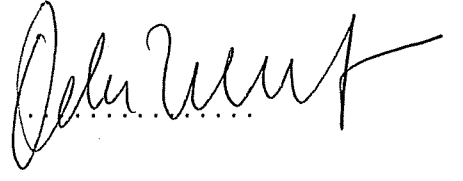
- Most of the teachers having worked about 21 year and over in terms of in service life variable
- Most of the teachers graduated from training Institute, education of two year degree/school of education status variable
- Most of the second grade teachers in terms of the class being taught variable

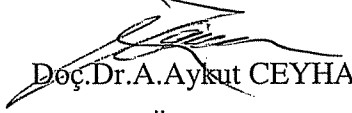
The study suggested that classroom activities ought to be included in order to increase students' ethical awareness and future studies need to be conducted on the reasons why the teachers who have less experienced in teaching find the program inadequate.

Key words: Ethic, life studies course, primary school, classroom teacher

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Mine KILINÇ'ın "Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Etik Bilinç Geliştirme Açısından Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi" başlıklı tezi 26.11.2010 tarihinde, aşağıda belirtilen jüri üyeleri tarafından Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca İlköğretim Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

	Adı-Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	: Yard.Doç.Dr.Ali ERSOY	
Üye	: Doç.Dr.İbrahim H.DİKEN	
Üye	: Yard.Doç.Dr.Şerife Dilek BELET	

Doç.Dr.A.Aykut CEYHAN
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdür Vekili

ÖNSÖZ

Hayat bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın etik bilinç geliştirme açısından öğretmen görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi konulu araştırmanın gerçekleştirilmesine pek çok insanın katkısı bulunmaktadır. Araştırmanın planlanması, uygulanması ve sonuçlandırılmasında görüş ve önerileri ile beni yönlendiren, yüreklendiren, sabır ve anlayışla desteğini esirgemeyen danışman hocam Sayın Yard. Doç. Dr. Ali ERSOY'a teşekkürü bir borç bilirim.

Öneri ve görüşleri ile bana yol gösteren sayın Doç. Dr. İbrahim H. DİKEN'e, sayın Yard. Doç. Dr. Ş. Dilek BELET'e teşekkür ederim. Yüksek lisans öğreniminde tanıştığım arkadaşlarım sevgili Arş. Gör. Zeynep KILIÇ'a, Arş. Gör. Emel GÜVEY AKTAY'a, Arş. Gör. Ömür GÜRDOĞAN BAYIR'a, Arş. Gör. Muhammet ÖZDEN'e, Gamze BİNİCİOĞLU'na ve Gönül KALAYCI'ya çok teşekkür ederim.

Araştırmanın veri toplama aşamasında yardımlarını esirgemeyen Malatya İli Milli Eğitim Müdürlüğü çalışanlarına, ilköğretim okulu yöneticileri ve öğretmenlerine, Malatya İli Pütürge İlçesi Milli Eğitim Müdürlüğü çalışanlarına ve mesai arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Beni yetiştiren, büyüten her zaman yanımda olan sevgili babam Hüseyin KILINÇ'a, "hadi kızım az kaldı" diyerek bana hep destek olan sevgili annem Emine KILINÇ'a, ağabeylerim Seyit Ali ve Serhat KILINÇ'a, ablalarım Ahu ve Mehtap KILINÇ'a, sevgili yeğenlerim Yağmur, Nil ve Naz KILINÇ'a teşekkür ederim. Ayrıca her zaman yanımda olan ve araştırmanın veri toplama aşamasında beni bütün okulların önüne kadar götürerek uzamsal zekasına hayran olduğum sevgili Muhammed DEMİR'e teşekkür ederim.

Mine Kılınç

ÖZGEÇMİŞ

Mine KILINÇ

İlköğretim Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı
Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Eğitim

Lisans	2007	Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Programı
Lise	2002	Muzaffer Çil Anadolu Lisesi

İş

2009-	Sınıf Öğretmeni, Taştepe İlköğretim Okulu, Pütürge/ Malatya
-------	--

İletişim Bilgileri

İş Adresi: Taştepe İlköğretim Okulu, Pütürge/Malatya

E-posta Adresi: mineklnc@hotmail.com

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	vii
ÖNSÖZ	viii
ÖZGEÇMİŞ	ix
İÇİNDEKİLER	x
ÇİZELGE LİSTESİ	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	2
1.2. Araştırmanın Önemi	3
1.3. Sayıtlılar	4
1.4. Sınırlılıklar	4
1.5. Tanımlar	4
1.6. Kısaltmalar	4
2. İLGİLİ ALAN YAZIN	5
2.1. Etik	5
2.2. İlköğretim	5
2.2.1. 6-9 Yaş Grubu Çocukların Ahlak Gelişim Özellikleri	6
2.2.1.1. Piaget ve Ahlaki Gelişim	6
2.2.1.2. Kohlberg ve Ahlaki Gelişim	7
2.3. İlköğretimde Etik ve Önemi	9
2.4. HBDÖP'nin Tanımı ve Önemi	9
2.4.1. HBDÖP'nin Temel Yaklaşımı ve Yapısı	10
2.5. HBDÖP'de Etiğin Yeri ve Önemi	11
2.6. İlgili Araştırmalar	13
3. YÖNTEM	17
3.1. Araştırmanın Modeli	17
	x

3.2. Çalışma Grubu	17
3.3. Veri Toplama Aracı	18
3.3.1. Anket Geliştirme Süreci	19
3.4. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi	20
4. BULGULAR ve YORUM	22
4.1. HBDÖP’de Etik Konusunda Belirlenen Kazanım, Kişisel Nitelikler ve Değerler ve Yaşam Becerilerinin Etik Bilinç Kazandırma Yeterliliği Açısından Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine İlişkin Bulgular	22
4.2. Çeşitli Değişkenlere Göre HBDÖP’de Etik Konusuna İlişkin Belirlenen Kazanım, Kişisel Nitelikler ve Değerler ve Yaşam Becerilerinin Etik Bilinç Kazandırma Yeterliliği Açısından Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine İlişkin Bulgular	25
4.2.1 Kazanımlar ile Meslekteki Hizmet Süresi Değişkenine İlişkin Bulgular	25
4.2.2. Kişisel Nitelikler ve Değerler ile Meslekteki Hizmet Süresi Değişkenine İlişkin Bulgular	29
4.2.3. Yaşam Becerileri ile Meslekteki Hizmet Süresi Değişkenine İlişkin Bulgular	32
4.2.4. Kazanımlar ile Eğitim Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular	37
4.2.5. Kişisel Nitelikler ve Değerlerin, Eğitim Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular	40
4.2.6. Yaşam Becerileri ile Eğitim Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular	43
4.2.7. Kazanımlar ile Okutulan Sınıf Değişkenine İlişkin Bulgular	47
4.2.8. Kişisel Nitelikler ve Değerler ile Okutulan Sınıf Değişkenine İlişkin Bulgular	50
4.2.9. Yaşam Becerileri ile Okutulan Sınıf Değişkenine İlişkin Bulgular	52
5. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER	56
5.1. Sonuç	56
5.1.1. HBDÖP’de Etik Konusunda Belirlenen Kazanım, Kişisel Nitelikler	

ve Değerler ve Yaşam Becerilerinin Etik Bilinç Kazandırma Yeterliliği Açısından Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine İlişkin Bulgulara Ait Sonuçlar	56
5.1.2. Çeşitli Değişkenlere Göre HBDÖP’de Etik Konusuna İlişkin Belirlenen Kazanım, Kişisel Nitelikler ve Değerler ve Yaşam Becerilerinin Etik Bilinç Kazandırma Yeterliliği Açısından Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine İlişkin Bulgulara Ait Sonuçlar	57
5.1.2.1. Meslekteki Hizmet Süresi Değişkenine Bağlı Sonuçlar	57
5.1.2.2. Eğitim Durumu Değişkenine Bağlı Sonuçlar	58
5.1.2.3. Okutulan Sınıf Değişkenine Bağlı Sonuçlar	59
5.2. Tartışma	59
5.3. Öneriler	61
5.3.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler	61
5.3.2. Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler	61
EKLER	62
KAYNAKÇA	70

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
1. HBDÖP’de Yer Alan Yaşam Becerileri, Kişisel Nitelikler ve Değerler	11
2. HBDÖP’de Yer Alan Etik Konusuna İlişkin Kazanımlar, Kişisel Nitelikler ve Değerler ve Yaşam Becerileri.....	12
3. Araştırmaya Katılan Sınıf Öğretmenlerinin Kişisel Özellikleri	18
4. Sınıf Öğretmenlerinin Ankette Yer Alan Maddelere İlişkin Görüşlerinin Dağılımı	23
5. Sınıf Öğretmenlerinin HBDÖP’de Etik Konusunda Yer Alan Kazanımların Etik Bilinç Kazandırma Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin Meslekteki Hizmet Süresi Değişkenine Göre İncelenmesi	26
6. Sınıf Öğretmenlerinin HBDÖP’de Etik Konusunda Yer Alan Kişisel Nitelikler ve Değerlerin Etik Bilinç Kazandırma Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin Meslekteki Hizmet Süresi Değişkenine Göre İncelenmesi	30
7. Sınıf Öğretmenlerinin HBDÖP’de Etik Konusunda Yer Alan Yaşam Becerilerinin Etik Bilinç Kazandırma Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin Meslekteki Hizmet Süresi Değişkenine Göre İncelenmesi	32
8. Sınıf Öğretmenlerinin HBDÖP’de Etik Konusunda Yer Alan Kazanımların Etik Bilinç Kazandırma Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin Eğitim Durumu Değişkenine Göre İncelenmesi	38
9. Sınıf Öğretmenlerinin HBDÖP’de Etik Konusunda Yer Alan Kişisel Nitelikler ve Değerlerin Etik Bilinç Kazandırma Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin Eğitim Durumu Değişkenine Göre İncelenmesi	41
10. Sınıf Öğretmenlerinin HBDÖP’de Etik Konusunda Yer Alan Yaşam Becerilerinin Etik Bilinç Kazandırma Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin Eğitim Durumu Değişkenine Göre İncelenmesi	44
11. Sınıf Öğretmenlerinin HBDÖP’de Etik Konusunda Yer Alan Kazanımların Etik Bilinç Kazandırma Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin Okutulan Sınıf Değişkenine Göre İncelenmesi	48
12. Sınıf Öğretmenlerinin HBDÖP’de Etik Konusunda Yer Alan Kişisel	

Nitelikler ve Değerlerin Etik Bilinç Kazandırma Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin Okutulan Sınıf Değişkenine Göre İncelenmesi	51
13. Sınıf Öğretmenlerinin HBDÖP’de Etik Konusunda Yer Alan Yaşam Becerilerinin Etik Bilinç Kazandırma Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin Okutulan Sınıf Değişkenine Göre İncelenmesi	53

1. GİRİŞ

Günümüz dünyasında insanlık, bilimsel ve teknik alanlardaki ilerlemelerle, topluluk içindeki veya dışındaki diğer bireylere veya kurumlara güven duymamakta, bununla birlikte, bu durum aralarında işbirliğine izin veren bir grubun üyelerince paylaşılan ve yazılı olmayan bir dizi değerler ve normlar olarak tanımlandırılan toplumsal sermayenin de zayıflığına işaret etmektedir (Özdemir, 2007). Bu zayıflama insan ilişkilerini, insanların toplumsal ve bireysel olarak olaylara bakış açılarını da değiştirmiştir. İnsanların bireysel ve toplumsal olarak kurduğu ilişkilerin temelini oluşturan değerleri, kuralları, doğru-yanlış ya da iyi-kötü gibi ahlaksal ilişkilerini araştıran felsefe disiplini “etik” olarak bilinmektedir (Kırel, 2000). Toplumun gerçekleri ile eğitim sistemi arasında tutarlı ilişkiler kurulmalıdır (Sönmez, 2002). Aksi takdirde toplumsal gerçeği temeline almayan sistemler başarıya ulaşamaz.

Toplumdaki bu erozyonun farkında olan kimi yurttaş, kurum ve kuruluşlar bireylerin doğru, iyi diye tanımlanan şeyleri yapmalarının önemini anlayabilmeleri için büyük çaba sarf etmektedir. Böylece bireylerin planlı bir biçimde eğitildikleri yer olan okullardaki etik eğitiminin önemi vurgulanmaktadır. Ancak çocuklara verilecek etik eğitiminin nasıl olması gerektiğine ilişkin sorunlar yaşanmaktadır (Aydın, 2006). Bu sorunlar içerisinde yetiştirilen çocuklara, verilecek eğitim-öğretim etkinlikleri okulöncesi dönemde başlayıp ilköğretimde devam etmektedir.

İlköğretim, Türk Milli Eğitim sisteminde, 6-14 yaş aralığındaki çocukların eğitim ve öğretimlerini kapsayan bölüm olarak tanımlanmaktadır. Kız ve erkek tüm vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır (Milli Eğitim Temel Kanunu [METK], 1973). İlköğretimin ilk yılları, çocukların tutum ve inançlarının geliştiği en önemli yıllardır. Yapılan araştırmalara göre, on üç yaşına kadar öğrencilerin oluşturdukları algı ve tutumlarını bu yaştan sonra değiştirmek güç olmaktadır. Bu yüzden ilköğretim, çocukların kendilerine ve dünyalarına ilişkin tutumlarının geliştirilmesi için önemli bir dönemdir (Erden, 1990; Ülgen, 1997). Bu dönemde okulda çocukların öğrenmelerini gerçekleştirmede kullanılan temel araç öğretim programlarıdır. Öğretim programı, belirlenen bir ders için öğrencinin ulaşacağı amaçları, amaçların kapsadığı kazanımları,

kazanımlar için düzenlenecek eğitim durumlarını ve kazanımların ne derece kazandırıldığını ortaya koyacak sınama durumlarını kapsayan ögeler bütünüdür. Öğretim programlarının tüm ögelerini daha etkili hale getirme ise program geliştirme süreci olarak tanımlanmaktadır (Senemoğlu, 2005). Program geliştirme ile eğitim sistemi sürekli araştırma ve geliştirmenin yapıldığı dinamik bir süreç haline gelmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı ilköğretim derslerini kapsayan geniş bir program geliştirme çalışması başlatmıştır (Akbaş, 2006). Bu programlardan biri de Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'dır [HBDÖP]. Hayat Bilgisi dersi [HBD] toplu öğretim yaklaşımına dayalı olarak çocukların hem kendilerini hem de içinde yaşadıkları toplumu ve dünyayı tanımaları için tasarlanmış bir derstir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2009). HBD yaşama, deneme, gözlem ve bir iş dersidir. Ayrıca çocuğun sosyal gelişimine de olanak sağlar (Güngördü, 2002). Programda çocukların temel yaşam becerilerinin yanında, olumlu kişisel nitelikler geliştirmeleri amaçlanmış, bu amaçla programda yer alan temalarla bütünleştirilecek kazanımlar oluşturulmuştur (MEB, 2009). Yenilenen HBDÖP'de yer alan kazanımlarda, yaşam becerilerinde ve kişisel nitelikler ve değerlerde "etik" konusu yer almaktadır. Binbaşioğlu'na (2003, s.36) göre HBD'de, "çocuklara bilgidен çok iyi yaşayış, iyi tutum ve iyi davranışlar kazandırılmasına önem verilmektedir". HBDÖP çocuklara, etiğin tanımında bulunan iyi yaşayış, tutum ve davranışları kazandırarak, okullarda verilecek etik eğitime temel oluşturacak bir ders olarak ilköğretim programındaki yerini almaktadır.

Yaşanılarak öğrenilen bilgiler unutulmayacağı gibi bu derste kazanılan yaşantılarda hayat boyunca devam etmektedir (Güngördü, 2002). Bu amaçla HBD'nde çocuklara verilecek etik eğitimi önem taşımaktadır. Bu araştırmaya, HBDÖP'nin etik bilinç geliştirme açısından öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesine, bu görüşlerin meslekteki hizmet süresi, eğitim durumu ve okutulan sınıf değişkenlerine göre farklı olup olmadığına ilişkin veriler elde ederek daha sonra planlanacak program geliştirme çalışmalarına bu yönde katkı sağlamak amacıyla gereksinim duyulmuştur.

1.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda etik konusuna ilişkin belirlenen kazanım, kişisel nitelikler ve değerler ve yaşam becerilerinin etik bilinç

kazandırma yeterliliğine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

1. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda etik konusuna ilişkin belirlenen kazanım, kişisel nitelikler ve değerler ve yaşam becerilerinin etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri nelerdir?
2. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda etik konusuna ilişkin belirlenen kazanım, kişisel nitelikler ve değerler ve yaşam becerilerinin etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri;
 - eğitim durumuna,
 - meslekteki hizmet süresine ve
 - okutulan sınıf düzeyine göre farklılık göstermekte midir?

1.2. Araştırmanın Önemi

HBDÖP'de etik konusuna ilişkin belirlenen kazanım, kişisel nitelikler ve değerler ve yaşam becerilerinin etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerini belirlemeyi amaçlayan bu çalışma şu açılardan önemli görülmektedir. Öncelikle, Türkiye'de ilköğretim düzeyinde HBDÖP'yi öğretmen görüşlerine göre etik bilinç geliştirme açısından değerlendiren bir başka çalışmanın olmaması bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Örneğin, programın etik bilinç geliştirme açısından değerlendirilmesi bundan sonra yapılacak program geliştirme çalışmalarına yol gösterici olabilecektir. Araştırmada, öğretim programlarının uygulanmasına rehberlik eden öğretmenlerin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu görüşlerin meslekteki hizmet süresi, eğitim durumu ve okutulan sınıf değişkenleri ile aralarındaki ilişkiye bakılarak ele edilen sonuçlar öğretmenlere yönelik gerek hizmet öncesi gerekse hizmet-içi eğitim programlarına önemli girdiler sunabilecektir. Öğretmenlerin görüşlerinin ortaya konulması bu açıdan önemlidir. Bu amaçlarla, araştırma ülkemizdeki ilgili alan yazına katkı getirmeyi amaçlamaktadır. Bu alanda ilköğretimde, etik ile ilgili program düzeyinde yapılan çalışmaların sınırlılığı bu araştırmanın önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

1.3. Sayıtlar

Bu araştırmanın dayandığı temel sayıtlar şunlardır:

1. Araştırmaya katılan öğretmenler anket maddelerini okuyup anlamıştır.
2. Araştırmaya katılan öğretmenler araştırmada kullanılan anket maddelerini içtenlikle yanıtlamıştır.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırmada belirlenen sınırlılıklar şunlardır:

2. Bu araştırma 2009-2010 eğitim-öğretim yılı Malatya ili merkez ilçesinde bulunan ilköğretim okulları ile sınırlıdır.
3. Araştırma 1-3. sınıfı okutan sınıf öğretmenlerinin görüşleri ile sınırlıdır.
4. Araştırma, HBDÖP’de yer alan etik ile ilgili kazanımlar, kişisel nitelikler ve değerler ve yaşam becerileri ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Hayat Bilgisi: Toplumsal ve doğal gerçeğe kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen dirik bilgiler (Sönmez, 1996, s.8).

Etik: ‘Ödev’, ‘yükümlülük’, ‘sorumluluk’ ve ‘erdem’ gibi kavramları analiz eden, ‘doğruluk’ veya ‘yanlışlık’ ile ‘iyi’ veya ‘kötü’yle ilgili ahlaki yargıları ele alan, ‘ahlaki eylem’in doğasını soruşturan ve iyi bir yaşamın nasıl olması gerektiğini açıklamaya çalışan felsefe dalı (Türk Dil Kurumu [TDK] , 2009).

1.6. Kısaltmalar

EDD: Eğitim Durumu Değişkeni

HBD: Hayat Bilgisi Dersi

HBDÖP: Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

METK: Milli Eğitim Temel Kanunu

MHSD: Meslekteki Hizmet Süresi Değişkeni

OSD: Okutulan Sınıf Değişkeni

TDK: Türk Dil Kurumu

2. İLGİLİ ALAN YAZIN

2.1. Etik

Etik; hangi tür davranışın, ne tür bir yaşamın, ne tür bir bireyin iyi ya da kötü olduğu ile ilgilenir (Strike ve Soltis, 1985). Etik; ahlak öğretilerini ve görüşlerini inceleyip araştıran, sınıflandıran aralarında bulunan benzerlik ve farklılıkları ortaya koyan, bunları karşılaştırarak eleştiren bir felsefe disiplini (Badiou, 2006; Cevizci, 2002; Frankena, 2007; Haynes, 2002; Özlem, 2004). Etik sözcüğü insan ilişkilerinde etik değer ve değerlerin bilgisini ortaya koyan felsefe dalı olarak tanımlanır (Kuçuradi, 2003). Etiğin amacı; terbiye edilerek, verilen görevleri eleştirmeden yapan ve yaptıran değil, bağımsız ve kendi özgürlüğüne sahip çıkan bireyler yetiştirilmesine yardımcı olmaktır (Pieper, 1999). Eğitimin amacı bireylerin yetiştirilmesine yardımcı olmaktır. Etik ile eğitim arasındaki ilişkiyi belirten Sokrates'e göre eğitim; etik üzerine kurulmuş bir öğrenme sürecidir (Pieper, 1999). Ergüden (2003'den aktaran Aydın, 2006, s. 2) eğitim ile etik arasındaki ilişkiyi şöyle ifade etmektedir:

Eğitim insanı doğumdan ölüme etkileyen ve bir şekle sokmaya çalışan bir süreçtir. Etik ise insanın ne yapmalıyım? Nasıl yaşamalıyım? sorularına vermeye çalıştığı yanıttır. Eğitim ve etik arasında bu anlamda zorunlu bir ilişki vardır ve Sokrates bunu “kendini tanı” sözü ile ifade etmektedir. Bu anlamda eğitim, yaşam boyunca süren “etik bir kendini tanıma sürecidir”.

Eğitim sistemlerinin ne tür davranışlara sahip bireyler yetiştireceğine, kimin ve buna nasıl karar verileceğine ilişkin konu kendi başına bir etik tartışma konusudur. Her toplumun, bireylerini yetiştirdikleri eğitim sistemleri içinde belirledikleri hedef ve idealleri vardır. Bu hedef ve ideallerin ortaya konulduğu yerler okul ve sınıflardır. Okullarda gerçekleştirilen amaçlı ve planlı etkinlikler eğitim-öğretim etkinliklerini içermektedir (Aydın, 2006). Bu anlamda ilköğretim, okullarda gerçekleştirilen bu etkinliklerin ilk ve önemli bir basamağını oluşturmaktadır.

2.2. İlköğretim

İlköğretim, TDK'de (2010) “birkaç öğretim basamağından oluşan örgün eğitim sisteminin temel bilgi ve becerileri kazandıran sekiz yıllık ilk basamağı” olarak

tanımlanmaktadır. İlköğretim; her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak; onu millî ahlâk anlayışına uygun olarak yetiştirmek; çocuğu ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünden yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamak amacındadır (METK, 1973). Çocuklar ilköğretim dönemlerinde keşfedilir, ilgileri ve yetenekleri ölçüsünde geliştirilip, nitelikli işgücünü oluşturarak toplumun gelişmesine katkı sağlar. Bu dönem, hem toplum hem de toplumu oluşturan bireylerin mutluluğu için önemli bir dönemdir (Kaya, 1993). Araştırmaya konu olan 6-9 yaş aralığında ilköğretim çağındaki çocuklar ikinci çocukluk olarak adlandırılan dönemi yaşamaktadır. Bu dönem çocuklarında, iyi ile kötünün ve doğru ile yanlışın ayırt edilmesi becerisi, başka bir deyişle ahlaki bilinç gelişir (Dereobalı, 2005). Bu dönemde çocukların ahlak gelişimi ön plana çıkmaktadır. Bu dönem çocuklarının ahlak gelişimi özellikleri aşağıda açıklanmıştır.

2.2.1. 6-9 Yaş Grubu Çocukların Ahlak Gelişim Özellikleri: Bu yaş grubundaki çocuklar, vicdan, ahlak ve değerler sistemi geliştirerek toplumsal ilişkileri sırasında, başkalarının ahlaki kurallarına saygılı davranmaya başlar (Türküm, 2008). Ahlaki kuralların ve yargının kazanılması çocuğun gelişimi ile ilgilidir. İyiyi kötünden, doğruyu yanlıştan ayırma süreci kolay kazanılmamaktadır (Yörükoğlu, 1994). Bu süreçte çocukların yaşadıkları gelişim özellikleri ise araştırmacılar tarafından şöyle açıklanmaktadır:

2.2.1.1. Piaget ve Ahlaki Gelişim: Piaget'e göre insanların ahlaki gelişimleri, bilişsel gelişimlerine paraleldir (Senemoğlu, 2005; Türküm, 2007). Piaget altı ile on yaş arasındaki çocukların kurallara uymada tutarsızlıklarının olmasına rağmen yine de kuralları kabul ettiklerini belirtmekte ve kuralları gereksinimlerine göre değiştirebileceklerini kavradıklarını belirtmektedir (Arı, Üre ve Yılmaz, 1999; Senemoğlu, 2005). Çocuklar somut işlemler dönemine kadar ahlaki gerçekçidir. Bu nedenle ahlaki gelişim altı yaşa kadar başlamaz. Bu dönemde çocuklar olayları ve durumları somut sonuçlara göre değerlendirir. Niyet ne olursa olsun büyük leke yapan çocuk küçük leke yapan çocuğa göre daha suçludur. İlkokul döneminden itibaren ise çocuklar için olayları yapma niyetleri önemlidir (Bacanlı, 2003; Senemoğlu, 2005).

Piaget insanoğlunun gelişimsel açıdan iki dönemden geçtiğini belirtmiştir. Bunlar: dışa bağlı (dışsal kurallara bağlılık) dönem ve özerk (ahlaki özerklik) dönemdir. Dışa bağlı dönem, araştırmaya konu olan yaş aralığında gözlemlendiğinden sadece bu dönem belirtilecektir. Bu dönem özellikleri şöyledir:

Dışa bağlı dönem: Bu dönemde çocuklar ben merkezli düşüncenin etkisinde olup, yetişkinlerin belirledikleri kuralları sorgulamadan kabul etmektedir. Çocuk kuralların değişmezliğine inanmakta, kurallara uymayanların cezalandırılması gerektiğini düşünmektedir (Arı ve diğ. 1999; İskender, 2006; Senemoğlu, 2005).

2.2.1.2. Kohlberg ve Ahlaki Gelişim: Kohlberg, ahlaki gelişimi Piaget'in ahlaki gelişim kuramı üzerine kurmuştur ve bu kuramda üç düzey, altı evre bulunmaktadır (İskender, 2006; Senemoğlu, 2005). Kohlberg ahlaki gelişimi üç düzeye ayırmıştır. 1. düzey de gelenek öncesi, kişinin kendi gereksinimlerini temele alan bir yargı; 2. düzey de geleneksel, toplumun ve kanunların beklentileri hesaba alan bir yargı; 3. düzey de ise gelenek sonrası, toplum kanunlarının değil daha çok kişisel ilkelerin temele alındığı bir yargı vardır. Kohlberg çocukların ve erişkinlerin ahlaki sebeplerini değerlendirirken onlara ahlaki ikilemler hazırlamış ya da zor karar veren insanların ve onların verdikleri kararların sebeplerini ortaya koyacak hipotetik durumlar ortaya koymuştur (Woolfolk, 2005). Gelenek öncesi ve sınırlı olarak geleneksel düzeyin üçüncü evresi (Türküm, 2007) araştırmaya konu olan yaş aralığında gözlemlendiğinden sadece belirtilen düzey ve evreler incelenecektir. Bu dönem ve evrelerin özellikleri şöyledir:

- *Gelenek Öncesi Düzey:* Bu dönemde çocuk için ahlaki olan daha önceden başkaları için konulmuş kurallara uymaktır. Çocuklar, doğruyu ve yanlış ayırt edecek bilişsel yeterliliğe sahip olmadıklarından dışsal bir otoriteye bağımlıdır (Akbaba ve Öztürk, 2008). Davranışların temelinde kendi gereksinimlerini karşılamak vardır. Ceza almayacaklarını bilirlerse, var olan kural ve yasalara uymayabilir. Benmerkezci bir anlayışları vardır. (Akman ve Erden, 1998). Bu düzey kendi içerisinde iki evrede incelenmektedir:
 - *Birinci Evre (Ceza ve İtaat):* Bu evrede kurallara ve dışsal otoriteye koşulsuz bir bağlılık vardır. Birey cezadan ve maddi zararlardan

kaçınmak için kurallara uyar, diğer insanların istek ve ilgileriyle ilgilenmez. Kurallara uymadığı zaman ceza aldığı için cezadan kaçınır. Davranışların fiziksel sonuçlarına göre bir değerlendirme yapar. Bu evredeki birey yakalanmadığı sürece kopya çekebilir (Arı ve diğ. 1999; Ersanlı, 2005; Selçuk, 2007).

- *İkinci Evre (Çıkara Dayalı Alışveriş):* Bu evrede birey için doğru olan, diğer insanların da gereksinimlerini dikkate alan somut ve adil bir alışverıştır. Bu dönemdeki birey, başkalarının da gereksinimlerini dikkate alır ancak bunu yaparken kendi çıkarlarını ön planda tutar ve “ne kadar verirsem o kadar alırım” görüşündedir. Kurallara gereksinimlerini karşıladığı sürece uyar (Aydın, 2004; Selçuk, 2007).

- *Geleneksel Düzey:* Bu düzeyde birey benmerkezci düşünceden ayrılarak empatik düşünmeye başlar. Birey başkalarının duygu ve düşüncelerini dikkate alır, kişiler arası ilişkileri önem kazanır, grup kararlarına uyar ve toplumun beklentilerini yerine getirmeye çalışır (Akman ve Erden, 1998; Arı ve diğ. 1999). Bu düzey kendi içerisinde iki evrede incelenmektedir. Ancak araştırma konusu gereğince sadece üçüncü evre incelenecektir.

- *Üçüncü Evre (Kişiler Arası Uyum):* Bu evrede birey için doğru; diğer insanların beklentilerine ve kurallara uymaktır. Birey sevdiği insanların onayını alma ve onların gözünde iyi çocuk, iyi öğrenci, iyi eş, iyi vatandaş, iyi anne, iyi baba vb. olmak istemektedir. Diğer insanlarla işbirliği yaparak onları memnun etmeye çalışır (Akbaba ve Öztürk, 2008; Arı ve diğ. 1999).

6-9 yaş aralığındaki çocukların ahlaki gelişim dönemlerine bakıldığında; bu dönem, okulöncesi dönemle ergenlik arasında kalan ikinci çocukluk dönemi olarak adlandırılmaktadır. İkinci çocukluk, çocuğun ilköğretime başladığı dönemdir. Dönemin en önemli özelliği ise çocuğun ahlak gelişiminde yaşananlardır. Piaget ve Kohlberg’e göre bu dönemde çocuğun ahlaki gelişimi oluşmaya başlamaktadır. İki araştırmacının dönemlerinin ortak özelliği ise çocukların bu dönemde koşulsuz olarak kurallara

uyumasıdır. Onlar için yetişkinlerin koyduğu kurallara uyulur. Davranışları ise niyetlere göre değil, sonuçlarına göre değerlendirdikleri sonucu çıkmaktadır.

Küçük yaştaki çocuklar, oldukça basit ve yoksul sayılabilecek bir duygusal yaşantıya sahip olup, var olan ahlak anlayışımızın temelinde bulunan kavram ve duyguların oluşturulabilecek kadar yeterli bir bilişsel donanıma sahip değildir. Bu yaştaki çocuklara başlangıç niyeti ile basit fikir ve duygusal özlerden oluşan bir öğretim verilebilir. Ancak; ikinci çocukluk yani ilköğretim dönemine gelindiğinde, eğer ahlaki temeller oluşturulmazsa ahlaki değerler bir daha kolay kolay oluşturulamamaktadır (Durkheim, 2004). Bu yüzden ilköğretimde bireye kazandırılacaklar bireyin gelecekteki hayatını etkilemekte, ilköğretim birey için önemli bir dönem sayılmaktadır.

2.3. İlköğretimde Etik ve Önemi

İlköğretim döneminde okulla tanışan çocukların, farklı insanlarla farklı yaşantıları olmaktadır. Okullar demokrasi, insan hakları, özgürlük, sevgi, saygı ve hoşgörü gibi önemli değerleri kazandırıp geliştireceği yerde; şiddet ve sorgulamadan itaatin egemen olduğu kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Aydın, 2006). Okullar çocukların temel bilgi ve becerileri kazandığı tutum ve değerlerin biçimlendiği kurumlardır ve bu gelişimin en yoğun yaşandığı yıllar ilköğretimin ilk yıllarıdır (Öztürk ve Dilek, 2005). Kişilik ve etik değerlerin bilinci çocukluk çağında oluşmaya başlamaktadır. Ortaöğretimdeki bir öğrencinin etik ve ahlak ile ilgili öğreneceği ya çok az şey vardır ya da hiçbir şey kalmamıştır (Bridge, 2003; Resnik, 2004). İlköğretim çağındaki çocuklara kazandırılacak temel bilgiler öğretim programları ile sağlanmaktadır. Öğretim programlarını daha etkili ve verimli hale getirebilmek için program geliştirme çalışmaları yapılmaktadır. 2004 yılında geliştirilen ilköğretim programlarından, HBDÖP’de program geliştirme kapsamında değiştirilip, geliştirilen programlar arasında yer almaktadır.

2.4. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nın Tanımı ve Önemi

Çocuk, okula başlamadan önce ailesi ve ailesinin ona sağladığı sınırlı bir dünyada yaşarken, okul onun için daha geniş bir dünyanın anahtarı olmuştur. HBD’de bu geniş dünyada ona rehber olacak bir ders olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2009). Hayat

Bilgisi ilköğretimin ilk üç sınıfında okutulan, çocukların iyi insan ve iyi vatandaş olmaları, çevrelerine rahat uyum sağlayabilmeleri için gerekli kazanımları içeren bir derstir. Bu ders ile çocukların, değişen toplum yaşamına uygun davranışlar geliştirmesine temel atılmaktadır (Belet, 2008). HBD ile çocuklara bilgiden çok iyi yaşayış, iyi tutum ve iyi davranışları kazandırmaya önem verilmektedir. Ayrıca çocuğun çevresine bilinçli olarak uyumunu sağlayan ilk derstir (Binbaşıoğlu, 2003; Deveci, 2008). Aynı zamanda Hayat Bilgisi okula yeni başlayan çocuğun bir “bütün” halinde gelişmesini sağlayan ilk derstir. Bu nedenle çocuğun algı, dikkat, tasarım, bellek ve akıl yürütme gibi yetenekleri HBD’nde uygulanacak iyi bir öğretimle gelişme olanağı bulunmaktadır (Binbaşıoğlu, 2003). HBD’nin öğrencilerde kazandıracak amaçlar şu şekilde sıralanmaktadır (MEB, 2005, s. 272-273):

- Öğrencilerin temel yaşam becerilerini kazanmalarını sağlamak,
- Öğrencilerin olumlu kişisel nitelikler geliştirmelerine yardımcı olmak,
- Öğrencilerde üst düzey becerileri geliştirmek,
- Öğrencilere temel değerleri kazandırmak,
- Sosyal Bilgiler ve Fen ve Teknoloji dersleri için temel oluşturmak,
- Haklarını ve sorumluluklarını bilen iyi bir birey, etkili ve sorumlu vatandaş yetiştirmektir.

2.4.1. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nın Temel Yaklaşımı ve Yapısı:

Yapılandırmacı anlayış ile hazırlanan HBDÖP, insanı biyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel yönleri ile bir bütün olarak ele almaktadır. HBDÖP’de *Birey*, *Toplum* ve *Doğa* olmak üzere üç ana öğrenme alanı belirlenmiştir. Her bir öğrenme alanı ise, *Okul Heyecanım*, *Benim Eşsiz Yuvam* ve *Dün, Bugün ve Yarın* olmak üzere üç temaya ayrılmıştır. Bunların yanı sıra programda *Temel Yaşam Becerileri*, *Kişisel Nitelikler* ve *Değerler* ile *Ara Disiplinlere* ilişkin kazanımlar belirlenmiştir (MEB, 2009).

HBDÖP’nin bir amacı da, öğrencilerin temel yaşam becerilerini ve olumlu kişisel nitelikler kazanmalarına ve geliştirmelerine yardımcı olmak, aynı zamanda programın daha sonraki yıllarda içerik olarak devamlılığını sağlayacak olan Sosyal Bilgiler ve Fen ve Teknoloji derslerine temel oluşturacak bilgileri kazandırmaktır (Akbaş, 2006; Güteryüz, 2008; MEB, 2009). Programda yer alan yaşam becerileri, kişisel nitelikler ve değerler Çizelge 1’de verilmiştir:

Çizelge 1.

HBDÖP’de Yer Alan Yaşam Becerileri, Kişisel Nitelikler ve Değerler

Yaşam Becerileri	Kişisel Nitelikler ve Değerler
1. Eleştirel düşünme	1. Öz saygı
2. Yaratıcı düşünme	2. Öz güven
3. Araştırma	3. Toplumsallık
4. İletişim	4. Sabır
5. Problem çözme	5. Hoşgörü
6. Bilgi teknolojilerini kullanma	6. Sevgi
7. Girişimcilik	7. Saygı
8. Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma	8. Barış
9. Karar verme	9. Yardımseverlik
10. Kaynakları etkili kullanma	10. Doğruluk
10.1. Zaman, para ve materyal kullanma	11. Dürüstlük
10.2. Bilinçli tüketici olma	12. Adalet
10.3. Çevre bilinci geliştirme ve çevredeki kaynakları etkili kullanma	13. Yeniliğe açıklık
10.4. Planlama ve üretim	14. Vatanseverlik
11. Güvenlik ve korunmayı sağlama	15. Kültürel değerleri koruma ve geliştirme
11.1. Sağlık ve güvenlik kurallarına/ prosedürlerine uyma	
11.2. Doğal afetlerden korunma	
11.3. Trafikte güvenliğini sağlama	
11.4. Hayır diyebilme	
11.5. Sağlığını koruma	
12. Öz yönetim	
12.1. Etik davranma	
12.2. Eğlenme	
12.3. Öğrenmeyi öğrenme	
12.4. Amaç belirleme	
12.5. Kendini tanıma ve kişisel gelişimini izleme	
12.6. Duygu yönetimi	
12.7. Kariyer planlama	
12.8. Sorumluluk	
12.9. Zamanı ve mekânı doğru algılama	
12.10. Katılım, paylaşım, işbirliği ve takım çalışması yapma	
12.11. Liderlik	
12.12. Farklılıklara saygı duyma	
13. Bilimin temel kavramlarını tanıma	
13.1. Değişim	
13.2. Etkileşim	
13.3. Neden – sonuç ilişkisi	
13.4. Değişkenlik/benzerlik	
13.5. Karşılıklı bağımlılık	
13.6. Süreklilik	
13.7. Korunum	
14. Temalarla ilgili temel kavramları tanıma	

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı. (2009). *Hayat bilgisi dersi öğretim programı*. http://ttkb.meb.gov.tr/ogretmen/modules.php?name=Downloads&d_op=viewdownload&cid=74&min=10&orderby=titleA&show=10 adresinden 15 Ağustos 2009 tarihinde edinilmiştir.

2.5. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda Etiğin Yeri ve Önemi

Sokrates eğitim ile etik arasındaki ilişkiyi açıklarken eğitimin; etik üzerine kurulmuş bir öğrenme süreci olduğunu belirtmektedir. Benzer bir ilişki eğitim ile HBD arasında da kurulmuştur. HBD ile eğitim arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır (Binbaşıoğlu, 2003). Çünkü eğitimin amacı, çocuğun çevresine başarılı ve olumlu bir şekilde uyumunu sağlamaktır. HBD de bunu gerçekleştiren ilk derstir. Bu ilişkilerden yola çıkarak HBD ile etik arasında da yakın bir ilişki olduğu sonucuna varılmaktadır. Yenilenen

HBDÖP’de yer alan kazanımlar, kişisel nitelikler ve değerler ve yaşam becerilerinde etik konusuna ilişkin kazanımlar yer almaktadır. Bu kazanımlar Çizelge 2’de verilmiştir:

Çizelge 2.

HBDÖP’de Yer Alan Etik Konusuna İlişkin Kazanımlar, Kişisel Nitelikler ve Değerler ve Yaşam Becerileri

Kazanım Numarası	Kazanımlar
A.1.22.	Okulda, arkadaşlarının sergiledikleri davranışların etik olup olmadığını fark eder
B.1.16.	Ailesinde ve akrabaları arasında etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler
A.2.23.	Kendisinin ve arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark eder, arkadaşlarıyla ilişkilerinde olumlu değerleri gözetir.
B.2.23.	Ailesi, akrabaları ve yakın çevresinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemleyerek, etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini ve etik olmayan davranışların da güven duygusunu nasıl zedelediğini açıklar.
Kişisel Nitelikler ve Değerler	Kazanımlar
Öz saygı	Etik değerleri bilme ve hayatında bunlara önem verme
Öz güven	Etik davranışların güven artırıcı olduğunu bilme
Doğruluk	Etik davranışların farkında olma
Dürüstlük	Ailesinde ve akrabaları arasında sergilenen etik değerleri fark etme
Adalet	Etik değerleri ve davranışları fark etme
Yaşam Becerileri	Kazanımlar
Öz yönetim	Günlük yaşantısında etik davranışlar sergileme. Tercihlerinde etik değerleri ön plana çıkarma Zor durumlarda bile etik davranışlar sergileme Etik olmayan davranışlarla mücadele etme Yaş, cinsiyet, ırk gibi yanlı davranışlara neden olan eğilimleri fark etme ve bu tür yanlılıklar içermeyen davranışlar sergileme Farklı sosyal, kültürel ve dinî gruplara ait kişilerle etkileşimde bulunma, bu kişileri yargılamadan kabul etme Bedensel veya zihinsel engelli bireylerle etkileşimde bulunma, bu kişileri yargılamadan kabul etme

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı. (2009). *Hayat bilgisi dersi öğretim programı*. http://ttkb.meb.gov.tr/ogretmen/modules.php?name=Downloads&d_op=viewdownload&cid=74&min=10&orderby=titleA&show=10 adresinden 15 Ağustos 2009 tarihinde edinilmiştir.

HBD’de çocuklara bilgiden çok etiğin de tanımında olan iyi yaşayış, iyi tutum ve iyi davranışların kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu amaçla HBDÖP’de etik ile ilgili yer alan kazanımların, kişisel nitelikler ve değerlerin ve yaşam becerilerinin değerlendirilmesi bundan sonra yapılacak program geliştirme çalışmaları için önemli sayılmaktadır.

2.6. İlgili Araştırmalar

İlgili alan yazın taramasında, ilköğretim ve ilköğretimin ilk yıllarında etik bilinç ya da genel anlamda etik konusu ile ilgili araştırmaların azlığı ve yapılan araştırmaların daha çok, eğitimin yönetim boyutuyla ilgili olduğu görülmektedir. Örneğin, okul yöneticilerinin ya da eğitim müfettişlerinin etik davranışları, etik liderlik özellikleri ya da öğretmenlerin mesleki etik ilkeleri araştırmalara konu olmuştur. İlgili alan yazında ortaya çıkan bu boşluk bu araştırmanın ortaya çıkmasına temel olmuştur. Özellikle HBDÖP'nin etik bilinç uyandırma yeterliliğine ilişkin yapılan bir araştırmanın olmaması, bundan sonra yapılacak program geliştirme çalışmalarına yol gösterici olabilecektir. Ayrıca programların başarılı bir biçimde yürütülmesini sağlayan öğretmenlerin görüşlerinin alınması ile öğretmenlere yönelik hizmetiçi eğitim programlarına önemli girdiler oluşturulabilecektir.

Uysal'ın (2006), *İlköğretim programlarının etik bilinci uyandırma yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi (Diyarbakır örneği)* başlıklı araştırmasında, Türkiye' de uygulanan ilköğretim programının insanın varoluşunu çerçeveleyen etik koordinatları dıştan oluşturmacı bir yaklaşımla mı, yoksa proaktif bilinçteki doğal değerler skalasını uyandırma tarzında mı kılavuzladığını ve her iki durumdaki amaç gerçekleştirme başarısını, Diyarbakır ili örneğinde öğretmen görüşleri çerçevesinde betimlemektedir. Araştırmanın betimsel bir çalışma olup, veriler anket yolu ile toplanmıştır. Araştırmanın evrenini Diyarbakır il merkezinde bulunan ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırma sonunda etik konusunun kavram olarak öğretmenlerce bilindiği; öğretmenlerin, etik davranışların kazandırılmasında dışarıdan eğitime ve dolayısıyla bilişsel dönüşüme ihtiyaç duydukları, etik davranışların kazandırılmasında psikomotor ve duyuşal öğrenmelerin öneminin bilincinde oldukları, ancak ilköğretim programlarının etik bilinci uyandırma konusunda yetersiz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda; her ders için etik bilinci ortaya çıkartıcı amaçlar belirlenmesi, etik bilinç konusunda hizmet içi eğitim programlarının düzenlenmesi gibi öneriler getirilmiştir.

Demir'in (2007), *İlköğretim okulu hayat bilgisi dersi programının öğretmen görüşlerine göre incelenmesi* başlıklı araştırması, 2004 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nı

öğretmen görüşlerine göre bazı değişkenler açısından incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Kayseri ilinde görev yapmakta olan ilköğretim birinci kademe öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmada verileri toplamak için araştırmacı tarafından oluşturulmuş anket kullanılmıştır. Verilerin analizi bilgisayarda SPSS istatistik paket programı kullanılarak yapılmıştır. Araştırma sonunda Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımların birçoğunun gerçekleştirilebilir nitelikte olduğu, öğrenme-öğretme sürecinde sanat ve estetik eğitimine yeterince yer verilmediği, programda kullanılması önerilen araç-gereçlerin kolay elde edilebilir nitelikte olmadığı, derslerde öğrencilerin daha etkin olduğu, velilerle daha fazla iletişim kurulduğu, öğretmenlerin, genel olarak programda önerilen ölçme araçlarını kullandıkları ancak bu konuda eğitim ihtiyacı içinde oldukları sonuçlarına ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda; kazanımların, öğrencilere problem çözme ve bilgi teknolojilerini kullanma becerisi kazandırma yönünden gözden geçirilerek düzenlenmesi, kalabalık sınıflar sorununun kısa sürede çözülmesi, programın farklı yerleşim birimlerinin ekonomik ve sosyal özelliklerini dikkate alacak şekilde alternatif uygulamalarla desteklenmesi gibi öneriler getirilmiştir.

Karaca'nın (2008), *İlköğretim hayat bilgisi ders kitaplarının 2005 hayat bilgisi ders programında yer alan becerilere uygunluk düzeyinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi* başlıklı araştırmasında ilköğretim Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının 2005 Hayat Bilgisi Ders Öğretim Programı'nda yer alan becerilerine etkisini, öğretmenlerin görüşlerinden yararlanarak belirlemek amaçlanmıştır. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Afyonkarahisar ilinde görevli öğretmenler, örneklemini ise hayat bilgisi dersini okutan/okutmuş 194 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada verileri toplamak için araştırmacı tarafından oluşturulmuş anket formu kullanılmıştır. Öğretmenlerin kişisel bilgilerine ait verilerde frekans (f) ve yüzde (%) hesaplamaları, ankette ise; her bir anketten elde edilen verilerin toplam puanlarının ortalamaları alınarak, bu ortalamalara değişkenlere uygun olarak ilişkisiz örneklemeler t-testi ve ilişkisiz örneklemeler için tek faktörlü varyans analizi uygulanmıştır. Araştırma sonunda çeşitli değişkenler (hayat bilgisi ders kitabını inceleme düzeyi, katıldığınız seminerlerin mesleki anlamda kazandırdığının değerlendirilmesi) açısından anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Öğretmen görüşlerine

göre, ders kitaplarının genel ve özel becerileri kazandırmada etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda; öğretmenlerin faydalandığı seminerlerin düzenlenme sıklığının artırılması, bu seminerlerden faydalanan öğretmen sayılarını artırabilmek için her türlü bölgesel özelliğin dikkate alınarak zaman ve yer açısından ulaşım kolaylığının sağlanabilirliği gibi öneriler getirilmiştir.

Yaman, Çetinkaya-Mermer ve Mutlugil'in (2009), *İlköğretim okulu öğrencilerinin etik davranışlara ilişkin görüşleri* başlıklı araştırmasında ilköğretim öğrencilerinin etik davranışları hakkında görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden olgu bilim deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Sakarya ilinde öğrenim gören yedisi kız, altısı erkek on üç ilköğretim okulu öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırma sonunda; öğrencilerin, öğretmene saygı göstermemesi, söz almadan konuşması, öğretmeni dinlememesi, öğretmenin iyi niyetini kötüye kullanması, yalan söylemesi, izinsiz bir şeyi alması ve şiddet uygulaması bulgularına ulaşılmıştır. Erkek öğrenciler arasında taciz vakalarının varlığı, sigara içilmesi, az dahi olsa alkol kullanan öğrencilerin ve çeteleşmelerin varlığı dikkat çeken önemli bulgular arasındadır. Araştırma sonucunda öğretim programına etik ile ilgili örnek olayları içeren üniteler ya da ders konulması, okullarda belli zaman dilimlerinde etik dışı davranışları belirlemeye yönelik ölçeklerden yararlanılması gibi öneriler getirilmiştir.

Erk'in (2009), *Etik açıdan ilköğretim sosyal bilgiler programının eleştirel olarak değerlendirilmesi* başlıklı araştırmasında etik değer açısından, mevcut ilköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın eleştirel olarak değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın verileri ilgili alanyazın ve arşiv kayıtlarından elde edilmiştir. Araştırma için taranacak kaynaklar belirlenmiş, ilgili alanyazın ve arşiv kayıtları taranması ile ortaya çıkan bulgular değerlendirilmiştir. Bulguların yorumlanması ile araştırma sonuçları raporlaştırılmıştır. Araştırma sonunda Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın yeniden ele alınması, amaç, içerik ve değerlendirme süreçlerine etik davranışların kazandırılması, etiğin bir dönem okutulacak bir ders olarak görülmemesi, somut örneklendirmelere dayalı olarak

öğrencilere ciddi bir şekilde verilmesi gerektiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda etik değerler eğitimi kavramının Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı bünyesinde bulundurulması, etik anlayışa sahip bireyler yetiştirebilmek için okullarda etkinlikler düzenlenmesi ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarının etik değerlere önem verecek biçimde tekrar gözden geçirilmesi gibi öneriler getirilmiştir.

Şakar'ın (2010), *İlköğretim sınıf öğretmenlerinin etik görüşlerinin değerlendirilmesi* başlıklı araştırmasında sınıf öğretmenlerinin etik görüşlerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada olgu bilim deseni kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Van ilinde bulunan sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmanın ilk dört alt amacı için 15, beşinci alt amacı için de 60 öğretmen ile görüşme yapılmış. Bu görüşmelerde yarı-yapılandırılmış görüşme ve yazılı görüş formu kullanılmıştır. Elde edilen veriler betimsel ve içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırma sonunda; öğretmenlerin etik kavramının bilgisine sahip olmadıkları, etiği ahlak kavramı olarak ifade ettikleri ve iki kavram arasındaki farkı ifade edemedikleri, erdem kavramının bilgisinden ziyade erdemli bireye ait özellikleri ifade ettikleri, model olma ile ilgili bir bilince sahip oldukları fakat model olmanın referansının ne olması gerektiği konusunda karmaşa yaşadıkları, öğretmenlerin değer aktarma rolü ile ilgili bir bilince sahip oldukları, toplumda farklı aile yapıları bulunduğundan dini değerlerin aktarımının aile ve okul arasında bir çatışma doğurabileceği dolayısıyla değer aktarımında evrensel değerlere öncelik verilmesi gerektiği, okulun değer aktaran bir role sahip olması gerektiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca meslek etiği ile ilgili olarak bazı kavramları kullandıkları fakat net bir bilgiye sahip olmadıkları, meslek etiği kodlarının bilgisine sahip olmadıkları sonuçlarına ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda; eğitim fakültelerinde öğretmenlik meslek etiğini ve etik eğitimi konu alan bir dersin zorunlu olarak konması, öğretmenlere yönelik yapılan hizmet içi eğitimlere meslek etiği ve etik eğitimi konularının eklenmesi, ilköğretim programında bulunan değerlerin yüzyılın ve toplumun ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yeniden düzenlenmesi gibi öneriler getirilmiştir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı, verilerin toplanması ve çözümlenmesi başlıklarına yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın etik bilinç geliştirme açısından öğretmen görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesini amaçlayan bu araştırma, tarama türünde betimsel bir çalışmadır. Betimsel modelde; bir konunun, bir olayın var olan durumu araştırılır. Araştırılacak olan olaylar veya nesneler kendi doğal ortamlarında incelenir. Betimsel yöntem, bir konu hakkındaki görüş, düşünce ve yargıları tespit etmek, buradan çıkacak sonuçlara göre karar vermek amacı ile de kullanılır (Cebeci, 2002; Kırcaali-İftar, 1999). Betimsel çalışmalarda araştırmalar özaktarım ve gözlem olmak üzere iki biçimde gerçekleştirilir. Bu çalışmada özaktarım türündeki betimsel çalışma kullanılmıştır. Bu araştırma türünde araştırma verileri, çalışma grubuna seçilen bireylerin kendilerinden bilgi alınarak toplanır. Katılımcılardan, bilgiler anketler aracılığıyla yazılı olarak ya da, görüşmeler yoluyla sözlü olarak toplanır (Kırcaali-İftar, 1999). Bu model çerçevesinde araştırma ile ilgili verileri toplamak için "Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın Etik Bilinç Geliştirme Açısından Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi" başlıklı anket kullanılmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırma, Malatya ili belediye sınırları içinde bulunan ilköğretim okullarında gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma gurubunu ilköğretim 1-3. sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır. 2009-2010 dönemine ait öğretmen sayıları araştırma sürecinde kurum tarafından belirlenmediğinden 2008-2009 dönemine ait veriler kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma gurubunu belirlemek amacıyla 2008-2009 eğitim öğretim yılında Malatya İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden, belediye sınırları içindeki ilköğretim okullarında 1-3. sınıflarda görevli sınıf öğretmeni sayısını belirten resmi bir belge alınmıştır. Belge Ek-4'te verilmiştir. Bu belgeye göre belediye sınırları içinde görevli 768 sınıf öğretmeninden rastgele seçilen okullardan 541 öğretmene ulaşılmıştır.

Araştırma 2009-2010 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında 45 ilköğretim okuluna gidilmiş toplam 541 sınıf öğretmenine anket uygulanmış, 437 anket değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmaya katılan ilköğretim okullarının listesi, okullara verilen anket sayısı ve geri dönen anket sayısı Ek-2’de, sınıf öğretmenlerinin kişisel özellikleri ise Çizelge 3’te gösterilmiştir.

Çizelge 3.

Araştırmaya Katılan Sınıf Öğretmenlerinin Kişisel Özellikleri

Özellik		Frekans (f)	Yüzde (%)
Meslekteki Hizmet Süresi	10 yıl ve daha az	55	12,6
	11-20 yıl	170	38,9
	21 yıl ve üzeri	212	48,5
	Toplam	437	100,0
Eğitim Durumu	Eğitim Enstitüsü-Eğitim Önlisans/Eğitim Yüksekokulu	201	46
	Lisans Tamamlama Programları-Dört Yıllık		
	Yüksekokul/Fakülte	163	37,3
	Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Programı	73	16,7
	Toplam	437	100,0
Okutulan Sınıf	1.Sınıf	141	32,3
	2.Sınıf	152	34,7
	3.Sınıf	144	33,0
	Toplam	437	100,0

Çizelge 3’e göre, araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin mesleklerindeki hizmet sürelerine bakıldığında %12,6’sı 10 yıl ve daha az; %38,9’u 11-20 yıl; %48,5’inin ise 21 yıl ve üzerinde görev yaptıkları görülmektedir. Bu verilere göre katılımcı öğretmenlerin yaklaşık yarısı (%48,5) 21 yıl ve üzerinde görev yapmaktadır. Katılımcı öğretmenlerin eğitim durumlarına bakıldığında %46’sı eğitim enstitüsü; eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu; %37,3’ü dört yıllık bölüm mezunu (lisans tamamlama programı, dört yıllık yüksekokul/fakülte); %16,7’si eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği programı mezunudur. Ayrıca katılımcı öğretmenlerin %32,3’ü 1. sınıfı; %34,7’si 2. sınıfı; %33’ü ise 3. sınıfı okutmaktadır.

3.3. Veri Toplama Aracı

Araştırma verileri araştırmacı tarafından geliştirilen “Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nın Etik Bilinç Geliştirme Açısından Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak

Değerlendirilmesi” başlıklı anket aracılığı ile toplanmıştır. Anket; birincil kaynaklardan bilgi toplamak için hazırlanan sistematik bir soru formudur. Anketteki amaç; ortaya konulan problemi çözmek, araştırmada öne sürülen hipotezi test ederek sonuçları sistematik bir şekilde toplamak ve saklamaktır (İslamoğlu, 2002). Anketlerde, kaynak kişilerin doğrudan okuyup cevaplandıracakları bir soru cetveli kullanılarak gözlemde bulunulur (Balcı, 2005).

3.3.1. Anket Geliştirme Süreci: Araştırmanın verilerinin toplanması amacıyla geliştirilen “Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nın Etik Bilinç Geliştirme Açısından Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi” başlıklı anketin geliştirilme sürecinde şu aşamalar izlenmiştir: Anket iki bölümden oluşturulmuştur. Birinci bölümde, sınıf öğretmenlerinin kişisel özelliklerini belirlemek için, meslekteki hizmet süresi, eğitim durumu ve okutulan sınıf olmak üzere üç soruya yer verilmiştir.

Anketin ikinci bölümünde etik konusuyla ilgili maddelere yer verilmiştir. Bu amaçla anket maddesi oluşturmak amacıyla Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı incelenmiştir. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda yer alan temalara ilişkin kazanımlar, yaşam becerileri, kişisel nitelikler ve değerler altında öncelikle etik ile ilgili olan maddeler sıralanmıştır. Sıralanan maddeler anket maddesi haline dönüştürülmüştür. Kazanımlarda 12, kişisel nitelikler ve değerlerde 14 ve yaşam becerilerinde 14 olmak üzere toplam 40 madde, üç başlık altında sıralanarak taslak anket oluşturulmuştur. Taslak anketteki maddelerin oluşturulmasında Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’ndaki etik konusuyla ilgili kazanım, kişisel nitelikler ve değerler ile yaşam becerileri temel alınmıştır. Anketteki maddeler “*Oldukça Yetersiz*”, “*Yetersiz*”, “*Kararsızım*” “*Yeterli*”, “*Oldukça Yeterli*” yanıt seçeneklerini içerecek biçimde beşli derecelendirilmiştir. Oluşturulan taslak anket uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşü için 11 sorudan oluşan “Öğretmen Anketi Değerlendirme Formu” kullanılmıştır. Uzmanlardan gelen dönütler doğrultusunda anket üzerinde gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Anketin ikinci bölümünde etik konusuyla ilgili maddeler; kazanımlar, kişisel nitelikler ve değerler ve yaşam becerileri olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır. Uzman görüşleri doğrultusunda taslak anketteki 40 maddeden birbiri ile aynı amacı olan 17 madde çıkarılarak madde sayısı 23’e

düşürülmüş ve ankete son hali verilmiştir. Anket Ek-1’de verilmiştir. Anketin birinci bölümünde sınıf öğretmenlerinin kişisel özelliklerini içeren 3, ikinci bölümde ise, Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nın etik bilinç geliştirme açısından öğretmen görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesine yönelik olarak hazırlanmış 23 maddeye yer verilmiştir. Bu maddelerin, 8’i kazanımlar, 8’i kişisel nitelikler ve değerler ile 7’si yaşam becerileri kapsamında oluşturulmuştur.

3.4. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Son hali verilen anketin uygulanabilmesi için önce Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü’nden onay, bu onayın Malatya İl Milli Eğitim Müdürlüğü’ne gönderilmesi ile de il milli eğitim müdürlüğünden gerekli izinler alınmıştır. İzin belgesi Ek-3’te verilmiştir. Öğretmen sayısı kadar anket çoğaltılmış ve her okul için ayrı ayrı zarflara konulmuştur. Anketler, araştırmacı tarafından öğretmenlerle birebir görüşülerek ya da öğretmenlere okul müdürleri aracılığı ile uygulanmıştır. Anketlerin uygun biçimde doldurulmasına olanak sağlamak için öğretmenlere bir hafta süre verilmiş, bir haftanın sonunda okullara gidilerek anketler öğretmenlerden ve müdürlerden toplanmıştır.

Verilerin çözümüne geçilmeden önce, verilerin işlenmesi ile ilgili bazı işlemler yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda öğretmenlerin yanıtladıkları anketler tek tek kontrol edilmiş, eksik ya da yanlış doldurulan 8 anket değerlendirme dışı bırakılmıştır. Yapılan bu değerlendirme ile araştırma 437 sınıf öğretmenin doldurduğu anket üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Anket ile toplanan verilerin çözümlemesinde, araştırmanın amaçları doğrultusunda betimsel istatistik tekniklerinden yüzde, frekans ile parametrik olmayan istatistiksel bir teknik olan Khi Kare Bağımsızlık Testi kullanılmıştır. Khi Kare Bağımsızlık Testi çözümlemelerinde değerlerin hesaplanmasında, her gözenek için beklenen değer hiçbir zaman sıfır olmaması gerekir. Ayrıca beklenen değeri 5’ten küçük gözenek sayısı %20’yi aşıyorsa ilgili satır ya da sütun düzeylerinde mantıklı birleştirme yapılır (Büyüköztürk, 2008; Özdamar, 1997). Yapılan araştırmada da tüm değişkenlerde sütun, meslekteki hizmet süresi ve eğitim durumu değişkenlerinde ise hem sütun hem de

satırlarda birleştirme yapılarak analiz yinelenmiştir. Bu durumda “*Yetersiz, Kararsızım, Yeterli*” biçiminde üçlü olarak yeniden derecelendirme yapılmıştır. Meslekteki hizmet süresi değişkeni “*10 yıl ve daha az, 11-20 yıl, 21 yıl ve üzeri*” olarak, Eğitim durumu değişkeni ise iki yıl eğitim veren enstitü/yüksekokul mezunları (*Eğitim Enstitüsü-Eğitim Önlisans/Eğitim Yüksekokulu*), dört yıl eğitim veren fakülte mezunları (*Lisans Tamamlama Programları-Dört Yıllık Yüksekokul/Fakülte*) ve *Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği* mezunları olarak değiştirilmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin, “Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nın Etik Bilinç Geliştirme Açısından Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi”ne yönelik olarak hazırlanan anketteki 23 maddeye verdikleri yanıtlarla, sınıf öğretmenlerinin meslekteki hizmet süresi, eğitim durumu ve okutulan sınıf değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile belirlenmeye çalışılmıştır. Khi Kare Bağımsızlık Testi sonucunda aralarında anlamlı ilişki bulunan maddelerin yorumlanmasında anlamlılık düzeyi .05 olarak benimsenmiştir.

Anketlere verilen yanıtlara yorum yapılırken öncelikle tablonun tamamı açıklanmış, daha sonra anlamlı çıkmayan maddeler tek bir paragrafta, aralarında ilişki bulunan maddeler ise ayrı ayrı belirtilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin ankette yer alan maddelere katılımlarına ilişkin yüzde ve frekans değerleri belirtilmiştir. Araştırma verilerinin çözümlenmesinde SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) paket programının 15.0 sürümü kullanılmıştır.

4. BULGULAR ve YORUMLAR

Bu bölümde, araştırmanın amaçları doğrultusunda 1-3. sınıfları okutan sınıf öğretmenlerine yönelik hazırlanan anketten elde edilen bulgulara ve bu bulgular doğrultusunda yapılan yorumlara yer verilmiştir. Elde edilen bulgular meslekteki hizmet süresi, eğitim durumu ve okutulan sınıf değişkenleri ile HBDÖP’de yer alan kazanımlar, kişisel nitelikler ve değerler ve yaşam becerileri başlıkları altında incelenmiştir.

Araştırmanın amaçlarında bulunan maddelerde; HBDÖP’de, etik konusuyla ilgili belirlenen kazanımların, kişisel niteliklerin ve değerlerin ve yaşam becerilerinin öğrencilerde etik bilinç geliştirmesine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri ve sınıf öğretmenlerinin, HBDÖP’nin etik bilinç geliştirme açısından programda yer alan kazanımlar, kişisel nitelikler ve değerler ve yaşam becerileri ile ilgili görüşlerinin meslekteki hizmet süresi, eğitim durumu ve okutulan sınıf değişkenlerine göre aralarında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda öğretmenlerin HBDÖP’de bulunan kazanımlar, kişisel nitelikler ve değerler ve yaşam becerilerine ilişkin 23 maddeye verdikleri yanıtlar üzerinden “Khi Kare (χ^2) Bağımsızlık Testi” yapılmıştır. Sınıf öğretmenlerinin verdikleri yanıt ve değişkenlere göre Khi Kare Bağımsızlık Testi sonuçları çizelge halinde gösterilmiştir. Çizelgeler yorumlanırken öncelikle bir değişkene ait çizelge genel olarak yorumlanmış, Khi Kare Bağımsızlık Testi sonuçlarına göre anlamlı olmayan maddeler tek bir paragrafta belirtilmiş, anlamlı olan maddeler ise yüzdeliklerine göre yorumlanarak Khi Kare Bağımsızlık Testi analiz sonuçları verilip anlamlı olduğu belirtilmiştir.

4.1. HBDÖP’de Etik Konusunda Belirlenen Kazanım, Kişisel Nitelikler ve Değerler ve Yaşam Becerilerinin Etik Bilinç Kazandırma Yeterliliği Açısından Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine İlişkin Bulgular

Sınıf öğretmenlerinin, HBDÖP’de etik konusunda belirlenen kazanım, kişisel nitelikler ve değerler ve yaşam becerilerinin etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin ankette yer alan maddelere verdikleri yanıtlardan elde edilen verilerin frekans ve yüzdeleri Çizelge 4’te gösterilmiştir.

Çizelge 4.

Sınıf Öğretmenlerinin Ankette Yer Alan Maddelere İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

Maddeler	Yetersiz		Kararsızım		Yeterli	
	f	%	f	%	f	%
Kazanımlar						
1.Okulda, arkadaşlarının sergiledikleri davranışların etik olup olmadığını fark eder	54	12,4	36	8,2	347	79,4
2.Ailesinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler	54	12,4	103	23,6	280	64,1
3.Akrabaları arasında etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler	64	14,6	113	25,9	260	59,5
4.Kendisinin etik olmayan davranışlarını fark eder	49	11,2	55	12,6	333	76,2
5.Arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark eder	29	6,6	39	8,9	369	84,4
6.Yakın çevresinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler	58	13,3	94	21,5	285	65,2
7.Etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini açıklar	73	16,7	116	26,5	248	56,8
8.Etik olmayan davranışların güven duygusunu nasıl zedelediğini açıklar	77	17,6	102	23,3	258	59
Kişisel nitelikler ve değerler						
9.Etik değerleri bilir	47	10,8	34	7,8	356	81,5
10.Hayatında, etik değerlere önem verir	58	13,3	74	16,9	305	69,8
11.Etik davranışların güven artırıcı olduğunu bilir	40	9,2	90	20,6	307	70,3
12.Etik davranışların farkında olur	37	8,5	49	11,2	351	80,3
13.Ailesinde sergilenen etik değerleri fark eder	40	9,2	80	18,3	317	72,5
14.Akrabaları arasında sergilenen etik değerleri fark eder	51	11,7	94	21,5	292	66,8
15.Etik değerleri fark eder	45	10,3	54	12,4	338	77,3
16.Etik davranışları fark eder	42	9,6	49	11,2	346	79,2
Yaşam becerileri						
17.Tercihlerinde etik değerleri ön plana çıkarır	72	16,5	105	24	260	59,5
18.Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler	89	20,4	155	35,5	193	44,2
19.Etik olmayan davranışlarla mücadele eder	89	20,4	124	28,4	224	51,3
20.Yanlılık (yaş, cinsiyet, ırk ayrımı) içermeyen davranışlar sergiler	72	16,5	110	25,2	255	58,4
21.Farklı sosyal, kültürel ve dini gruplara ait kişileri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur	69	15,8	99	22,7	269	61,6
22.Engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur	53	12,1	73	16,7	311	71,2
23.Günlük yaşantısında etik davranışlar sergiler	60	13,7	75	17,2	302	69,1

Çizelge 4'e bakıldığında, 1-3. sınıf öğretmenlerinin büyük çoğunluğu (%84,4) HBDÖP kazanımlarında yer alan "Arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark eder" maddesinin etik bilinç kazandırma açısından *yeterli* olduğu görüşünü belirtmiştir. Sınıf öğretmenlerinin %81,5'i "Etik değerleri bilir", %80,3'ü "Etik davranışların farkında olur", %79,4'ü "Okulda, arkadaşlarının sergiledikleri davranışların etik olup olmadığını fark eder", %79,2'si "Etik davranışları fark eder", %77,3'ü "Etik değerleri fark eder", %76,2'si "Kendisinin etik olmayan davranışlarını fark eder" maddelerinin etik bilinç kazandırma açısından *yeterli* olduğu yönünde görüş ifade etmiştir. Sınıf öğretmenlerinin etik bilinç kazandırma açısından, en az %44,2 oranında "Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler" maddesine *yeterli* görüşünü belirttikleri sonucu ortaya çıkmıştır.

Çizelge 4'e göre, 1-3. sınıf öğretmenleri en çok %20,4 oranında "Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler" ve "Etik olmayan davranışlarla mücadele eder" maddelerinin etik bilinç kazandırma açısından *yetersiz* olduğu görüşünü belirtmiştir. En az ise %6,6

oranında “Arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark eder” maddesine *yetersiz* görüşünü belirttikleri sonucu ortaya çıkmıştır.

Çizelge 4 incelendiğinde, 1-3. sınıf öğretmenleri etik bilinç kazandırma açısından *kararsızım* görüşünü en çok %35,5 oranında “Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler” maddesinde belirttikleri sonucu ortaya çıkmıştır. En az ise %7,8 oranında “Etik değerleri bilir” maddesine *kararsızım* görüşünü belirtmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin ankette yer alan maddelere ilişkin görüşlerine bakıldığında, HBDÖP’de yer alan kazanımlarda etik bilinç kazandırma açısından, *yeterli* görüşü en çok (%84,4) “Arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark eder”, en az (%56,8) “Etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini açıklar” maddesinde görülmüştür. *Yetersiz* görüşü ise en çok (%17,6) “Etik olmayan davranışların güven duygusunu nasıl zedelediğini açıklar”, en az (%6,6) “Arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark eder” maddesinde ortaya çıkmıştır

HBDÖP’de yer alan kişisel nitelikler ve değerlerde etik bilinç kazandırma açısından, *yeterli* görüşü en çok (%81,5) “Etik değerleri bilir”, en az (%66,8) “Akrabaları arasında sergilenen etik değerleri fark eder” maddesinde görülmüştür. *Yetersiz* görüşü ise en çok (%13,3) “Hayatında, etik değerlere önem verir”, en az (%8,5) “Etik davranışların farkında olur” maddesinde ortaya çıkmıştır

HBDÖP’de yer alan yaşam becerilerinde etik bilinç kazandırma açısından, *yeterli* görüşü en çok (%71,2) “Engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur”, en az (%44,2) “Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler” maddesinde görülmüştür. *Yetersiz* görüşü ise en çok (%20,4) “Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler” ve “Etik olmayan davranışlarla mücadele eder”, en az (%12,1) “Engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur” maddesinde ortaya çıkmıştır.

4.2. Çeşitli Değişkenlere Göre HBDÖP’de Etik Konusuna İlişkin Belirlenen Kazanım, Kişisel Nitelikler ve Değerler ve Yaşam Becerilerinin Etik Bilinç Kazandırma Yeterliliği Açısından Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine İlişkin Bulgular

Bu araştırma, HBDÖP’de etik konusuna ilişkin belirlenen kazanım, kişisel nitelikler ve değerler ve yaşam becerilerinin etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri ile eğitim durumu, meslekteki hizmet süresi ve okutulan sınıf düzeyi arasında anlamlı bir fark olup olmadığının istatistiksel bakımdan belirlenmesine yöneliktir. HBDÖP’nin etik bilinç geliştirmesine ilişkin bulgular yüzde, frekans ve Khi Kare Bağımsızlık Testi analiz sonuçları biçiminde sunulmuştur.

4.2.1. Kazanımlar ile Meslekteki Hizmet Süresi Değişkenine İlişkin Bulgular:

Sınıf öğretmenlerinin, HBDÖP’de yer alan etik konusundaki kazanımların ilişkin belirlenen kazanımların etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin meslekteki hizmet süresi değişkenine bağlı bulguları Çizelge 5’te gösterilmiştir.

Çizelge 5’e, sınıf öğretmenlerinin HBDÖP’de etik konusunda yer alan kazanımların etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin meslekteki hizmet süresi değişkenine göre bakıldığında *yeterli* görüşü en çok 11-20 yıl çalışan sınıf öğretmenlerde %88,8 oranında “Arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark eder”, en az 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenlerde %32,7 oranında “Etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini açıklar” maddesinde olduğu görülmüştür. *Yetersiz* görüşünü en çok 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenleri %41,8 oranında “Etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini açıklar”, en az 11-20 yıl çalışan sınıf öğretmenleri “Yakın çevresinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler” ve “Arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark eder” maddelerinde %5,6 oranında belirtmiştir. *Kararsızım* görüşü ise en çok %32,7 oranında 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenlerinde “Akrabaları arasında etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler”, en az %5,5 oranında “Kendisinin etik olmayan davranışlarını fark eder” maddesinde olduğu görülmüştür.

Çizelge 5.

Sınıf Öğretmenlerinin HBDÖP’de Etik Konusunda Yer Alan Kazanımların Etik Bilinç Kazandırma Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin Meslekteki Hizmet Süresi Değişkenine Göre İncelenmesi

Maddeler	MHSD*	Yetersiz	Kararsızım	Yeterli	Toplam	X ²	df
1. Okulda arkadaşlarının sergiledikleri davranışların etik olup olmadığını fark eder	10 yıl ve daha az 11-20 yıl 21 yıl ve üzeri Toplam	14,5 13,3 11,6 12,4	10,9 10 7,2 8,2	74,6 76,7 81,2 79,4	100,0 100,0 100,0 100,0	,742 -	4
2. Ailesinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler	10 yıl ve daha az 11-20 yıl 21 yıl ve üzeri Toplam	18,2 13,3 11 12,4	30,9 28,9 20,5 23,6	50,9 57,8 68,5 64	100,0 100,0 100,0 100,0	,077 -	4
3. Akrabaları arasında etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler	10 yıl ve daha az 11-20 yıl 21 yıl ve üzeri Toplam	25,5 11,1 13,7 14,6	32,7 27,8 24 25,9	41,8 61,1 62,3 59,5	100,0 100,0 100,0 100,0	,037+	4
4. Kendisinin etik olmayan davranışlarını fark eder	10 yıl ve daha az 11-20 yıl 21 yıl ve üzeri Toplam	21,8 8,9 9,9 11,2	5,5 18,9 12 12,6	72,7 72,2 78,1 76,2	100,0 100,0 100,0 100,0	,018+	4
5. Arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark eder	10 yıl ve daha az 11-20 yıl 21 yıl ve üzeri Toplam	7,3 5,6 6,8 6,6	10,9 5,6 9,6 8,9	81,8 88,8 83,6 84,5	100,0 100,0 100,0 100,0	,731 -	4
6. Yakın çevresinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler	10 yıl ve daha az 11-20 yıl 21 yıl ve üzeri Toplam	27,3 5,6 13 13,3	23,6 28,9 18,8 21,5	49,1 65,5 68,2 65,2	100,0 100,0 100,0 100,0	,001+	4
7. Etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini açıklar	10 yıl ve daha az 11-20 yıl 21 yıl ve üzeri Toplam	41,8 14,4 12,7 16,7	25,5 26,7 26,7 26,5	32,7 58,9 60,6 56,8	100,0 100,0 100,0 100,0	,000+	4
8. Etik olmayan davranışların güven duygusunu nasıl zedelediğini açıklar	10 yıl ve daha az 11-20 yıl 21 yıl ve üzeri Toplam	40 13,3 14,7 17,6	21,8 28,9 21,9 23,3	38,2 57,8 63,4 59,1	100,0 100,0 100,0 100,0	,000+	4

*MHSD: Meslekteki Hizmet Süresi Değişkeni

HBDÖP’de etik konusunda yer alan kazanımların etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinde, meslekteki hizmet süresi değişkenine göre farklılık olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. MHSD’ye göre “Okulda arkadaşlarının sergiledikleri davranışların etik olup olmadığını fark eder”, “Ailesinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler”, “Arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark eder” maddeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

“Akrabaları arasında etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler” maddesine 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenleri %41,8 oranında *yeterli*, %25,5 oranında *yetersiz*, %32,7 oranında *kararsızım* olduğu görüşünü belirtmiştir. 11-20 yıl çalışan sınıf öğretmenleri %61,1 oranında *yeterli*, %11,1 oranında *yetersiz*, %27,8 oranında

kararsızım görüşüyle bu maddeye katılmıştır. 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenleri %62,3 oranında *yeterli*, %13,7 oranında *yetersiz*, %24 oranında *kararsızım* biçiminde görüşünü açıklamıştır. Toplamda ise %59,5 *yeterli*, %14,6 *yetersiz*, %25,9 *kararsızım* görüşü ortaya çıkmıştır. Bu durumda, HBDÖP'nin bu maddesini en çok %62,3 ile 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenleri *yeterli*, en az %11,1 ile 11-20 yıl çalışan sınıf öğretmenleri *yetersiz* görmüştür.

MHSD'ye göre ortaya çıkan bu durumun anlamlı olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. MHSD'ye göre "Akrabaları arasında etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler" maddesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($X^2(4)=10.190$, $p<.05$). Bu bulgular, 21 yıl ve üzeri mesleki hizmet süresine sahip öğretmenlerin HBDÖP'de etik konusuyla ilgili "Akrabaları arasında etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler" kazanımının etik bilinç geliştirme açısından yeterli olduğu görüşünde olduklarını ortaya koymaktadır. Bu maddeyi deneyimli öğretmenlerin daha *yeterli* buldukları görülmektedir.

"Kendisinin etik olmayan davranışlarını fark eder" maddesine 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenleri %72,7 oranında *yeterli*, %21,8 oranında *yetersiz*, %5,5 oranında *kararsızım* olduğu görüşünü belirtmiştir. 11-20 yıl çalışan sınıf öğretmenleri %72,2 oranında *yeterli*, %8,9 oranında *yetersiz*, %18,9 oranında *kararsızım* görüşüyle bu maddeye katılmıştır. 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenleri %78,1 oranında *yeterli*, %9,9 oranında *yetersiz*, %12 oranında *kararsızım* biçiminde görüşünü açıklamıştır. Toplamda ise %76,2 *yeterli*, %11,2 *yetersiz*, %12,6 *kararsızım* görüşü ortaya çıkmıştır. Bu durumda, HBDÖP'nin bu maddesini en çok %78,1 ile 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenleri *yeterli*, en az ise %5,5 ile 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenleri *kararsızım* görüşünü belirtmiştir.

MHSD'ye göre ortaya çıkan bu durumun anlamlı olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. MHSD'ye göre "Kendisinin etik olmayan davranışlarını fark eder" maddesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($X^2(4)=11.934$, $p<.05$). Bu maddeyi MHSD'ye göre sınıf öğretmenleri *yeterli* görmektedir. Ancak 21 yıl ve üzeri mesleki deneyime sahip öğretmenler, diğer öğretmenlere göre daha *yeterli* görmektedir.

“Yakın çevresinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler” maddesine 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenleri %49,1 oranında *yeterli*, %27,3 oranında *yetersiz*, %23,6 oranında *kararsızım* olduğu görüşünü belirtmiştir. 11-20 yıl çalışan sınıf öğretmenleri %65,5 oranında *yeterli*, %5,6 oranında *yetersiz*, %28,9 oranında *kararsızım* görüşüyle bu maddeye katılmıştır. 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenleri %68,2 oranında *yeterli*, %13 oranında *yetersiz*, %18,8 oranında *kararsızım* biçiminde görüşünü açıklamıştır. Toplamda ise %65,2 *yeterli*, %13,3 *yetersiz*, %21,5 *kararsızım* görüşü ortaya çıkmıştır. Bu durumda, HBDÖP’nin bu maddesini en çok %68,2 ile 21 yıl ve üzeri çalışan öğretmenlerin *yeterli* gördükleri, en az ise %5,6 ile 11-20 yıl çalışan sınıf öğretmenlerinin *yetersiz* buldukları sonucu ortaya çıkmıştır.

MHSD’ye göre ortaya çıkan bu durumun anlamlı olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. MHSD’ye göre “Yakın çevresinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler” maddesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($X^2(4)=18,120$ $p<.05$). Bu verilere göre MHSD’nin, HBDÖP’de yer alan kazanımlarda yer alan “Yakın çevresinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler” maddesinin etik bilinç kazandırma yeterliliğini olumlu yönde etkilediği biçiminde yorumlanabilir.

“Etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini açıklar” maddesine 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenleri %32,7 oranında *yeterli*, %41,8 oranında *yetersiz*, %25,5 oranında *kararsızım* olduğu görüşünü belirtmiştir. 11-20 yıl çalışan sınıf öğretmenleri %58,9 oranında *yeterli*, %14,4 oranında *yetersiz*, %26,7 oranında *kararsızım* görüşüyle bu maddeye katılmıştır. 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenleri %60,6 oranında *yeterli*, %12,7 oranında *yetersiz*, %26,7 oranında *kararsızım* biçiminde görüşünü açıklamıştır. Toplamda ise %56,8 *yeterli*, %16,7 *yetersiz*, %26,5 *kararsızım* görüşü ortaya çıkmıştır. Bu durumda, HBDÖP’nin bu maddesini 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenleri en çok %60,6 ile *yeterli*, en az %12,7 ile *yetersiz* görüşünü belirtmiştir. Ayrıca bu maddeyi en çok 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenleri %41,8 ile *yetersiz* bulmuştur.

MHSD'ye göre ortaya çıkan bu durumun anlamlı olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. MHSD'ye göre "Etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini açıklar" maddesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($X^2(4)=30.347$, $p<.05$). Bu bulgular, 21 yıl ve üzeri mesleki hizmet süresine sahip öğretmenlerin HBDÖP'de etik konusuyla ilgili "Etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini açıklar" kazanımının etik bilinç geliştirme açısından *yeterli* olduğu görüşünde olduklarını ortaya koymaktadır.

"Etik olmayan davranışların güven duygusunu nasıl zedelediğini açıklar" maddesine 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenleri %38,2 oranında *yeterli*, %40 oranında *yetersiz*, %21,8 oranında *kararsızım* olduğu görüşünü belirtmiştir. 11-20 yıl çalışan sınıf öğretmenleri %57,8 oranında *yeterli*, %13,3 oranında *yetersiz*, %28,9 oranında *kararsızım* görüşüyle bu maddeye katılmıştır. 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenleri %63,4 oranında *yeterli*, %14,7 oranında *yetersiz*, %21,9 oranında *kararsızım* biçiminde görüşünü açıklamıştır. Toplamda ise %59,1 *yeterli*, %17,6 *yetersiz*, %23,3 *kararsızım* görüşü ortaya çıkmıştır. Bu durumda, HBDÖP'nin bu maddesini en çok %63,4 ile 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenleri *yeterli* görmüştür. 11-20 yıl çalışan sınıf öğretmenleri ise en az %13,3 ile *yetersiz* bulmuştur. Bu maddede en çok 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenleri %40 ile *yetersiz* görüşünü belirtmiştir.

MHSD'ye göre ortaya çıkan bu durumun anlamlı olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. MHSD'ye göre "Etik olmayan davranışların güven duygusunu nasıl zedelediğini açıklar" maddesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($X^2(4)=24.454$, $p<.05$). Bu verilere göre MHSD'nin, HBDÖP'de yer alan kazanımlarda yer alan "Etik olmayan davranışların güven duygusunu nasıl zedelediğini açıklar" maddesinin etik bilinç kazandırma yeterliliğini olumlu yönde etkilediği biçiminde yorumlanabilir.

4.2.2. Kişisel Nitelikler ve Değerler ile Meslekteki Hizmet Süresi Değişkenine İlişkin Bulgular: Sınıf öğretmenlerinin, HBDÖP'de yer alan etik konusundaki kişisel nitelikler ve değerlerin etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin meslekteki hizmet süresi değişkenine bağlı bulguları Çizelge 6'da gösterilmiştir.

Çizelge 6.

Sınıf Öğretmenlerinin HBDÖP’de Etik Konusunda Yer Alan Kişisel Nitelikler ve Değerlerin Etik Bilinç Kazandırma Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin Meslekteki Hizmet Süresi Değişkenine Göre İncelenmesi

Madde	MHSD*	Yetersiz	Kararsızım	Yeterli	Toplam	χ^2	df
9. Etik değerleri bilir	10 yıl ve daha az	14,5	7,3	78,2	100,0	,140 -	4
	11-20 yıl	6,7	13,3	80	100,0		
	21 yıl ve üzeri	11,3	6,2	82,5	100,0		
	Toplam	10,8	7,8	81,4	100,0		
10. Hayatında, etik değerlere önem verir	10 yıl ve daha az	21,8	25,5	52,7	100,0	,024 +	4
	11-20 yıl	16,7	16,7	66,6	100,0		
	21 yıl ve üzeri	10,6	15,4	74	100,0		
	Toplam	13,3	16,9	69,8	100,0		
11. Etik davranışların güven artırıcı olduğunu bilir	10 yıl ve daha az	20	21,8	58,2	100,0	,011 +	4
	11-20 yıl	4,4	26,7	68,9	100,0		
	21 yıl ve üzeri	8,6	18,5	72,9	100,0		
	Toplam	9,2	20,6	70,2	100,0		
12. Etik davranışların farkında olur	10 yıl ve daha az	16,4	10,9	72,7	100,0	,157 -	4
	11-20 yıl	5,6	14,4	80	100,0		
	21 yıl ve üzeri	7,9	10,3	81,8	100,0		
	Toplam	8,5	11,2	80,3	100,0		
13. Ailesinde sergilenen etik değerleri fark eder	10 yıl ve daha az	16,4	23,6	60	100,0	,104 -	4
	11-20 yıl	10	21,1	68,9	100,0		
	21 yıl ve üzeri	7,5	16,4	76,1	100,0		
	Toplam	9,2	18,3	72,5	100,0		
14. Akrabaları arasında sergilenen etik değerleri fark eder	10 yıl ve daha az	23,6	18,2	58,2	100,0	,063 -	4
	11-20 yıl	11,1	21,1	67,8	100,0		
	21 yıl ve üzeri	9,6	22,3	68,1	100,0		
	Toplam	11,7	21,5	66,8	100,0		
15. Etik değerleri fark eder	10 yıl ve daha az	18,2	10,9	70,9	100,0	,312 -	4
	11-20 yıl	10	14,4	75,6	100,0		
	21 yıl ve üzeri	8,9	12	79,1	100,0		
	Toplam	10,3	12,4	77,3	100,0		
16. Etik davranışları fark eder	10 yıl ve daha az	16,4	10,9	72,7	100,0	,425 -	4
	11-20 yıl	8,9	13,3	77,8	100,0		
	21 yıl ve üzeri	8,6	10,6	80,8	100,0		
	Toplam	9,6	11,2	79,2	100,0		

*MHSD: Meslekteki Hizmet Süresi Değişkeni

Çizelge 6’ya, sınıf öğretmenlerinin HBDÖP’de etik konusunda yer alan kişisel nitelikler ve değerlerin etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin meslekteki hizmet süresi değişkenine göre bakıldığında *yeterli* görüşü en çok 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenlerinde %82,5 oranında “Etik değerleri bilir”, en az 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenlerinde %52,7 oranında “Hayatında etik değerlere önem verir” maddesinde görülmüştür. *Yetersiz* görüşünü en çok 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenlerinde %23,6 oranında “Akrabaları arasında sergilenen etik değerleri fark eder”, en az 11-20 yıl çalışan sınıf öğretmenlerinde %4,4 oranında “Etik davranışların güven artırıcı olduğunu bilir” maddesinde belirtmiştir. *Kararsızım* görüşü ise en çok 11-20 yıl çalışan sınıf öğretmenlerinde %26,7 oranında “Etik davranışların güven artırıcı olduğunu bilir”, en az 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenlerinde %6,2 oranında “Etik değerleri bilir” maddesinde olduğu ifade edilmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin HBDÖP’de yer alan kişisel nitelikler ve değerlerin etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinde, MHSD’ye göre farklılık olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. MHSD’ye göre “Etik değerleri bilir”, “Etik davranışların farkında olur”, “Ailesinde sergilenen etik değerleri fark eder”, “Akrabaları arasında sergilenen etik değerleri fark eder”, “Etik değerleri fark eder”, “Etik davranışları fark eder” maddeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

“Hayatında etik değerlere önem verir” maddesine 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenleri %52,7 oranında *yeterli*, %21,8 oranında *yetersiz*, %25,5 oranında *kararsızım* olduğu görüşünü belirtmiştir. 11-20 yıl çalışan sınıf öğretmenleri %66,6 oranında *yeterli*, %16,7 oranında *yetersiz* ve *kararsızım* görüşüyle bu maddeye katılmıştır. 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenleri %74 oranında *yeterli*, %10,6 oranında *yetersiz*, %15,4 oranında *kararsızım* biçiminde görüşünü belirtmiştir. Toplamda ise %69,8 *yeterli*, %13,3 *yetersiz*, %16,9 *kararsızım* görüşü ortaya çıkmıştır. Bu durumda, HBDÖP’nin bu maddesini 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenleri en çok %74 ile *yeterli*, en az %10,6 ile *yetersiz* görmüştür.

MHSD’ye göre ortaya çıkan bu durumun anlamlı olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. MHSD’ye göre “Hayatında etik değerlere önem verir” maddesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($X^2(4)=11.273$, $p<.05$). Bu maddeyi MHSD’ye göre sınıf öğretmenleri yeterli görmektedir. 21 yıl ve üzeri meslek deneyimine sahip öğretmenler, diğer öğretmenlere göre daha *yeterli* görmektedir.

“Etik davranışların güven artırıcı olduğunu bilir” maddesine 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenleri %58,2 oranında *yeterli*, %20 oranında *yetersiz*, %21,8 oranında *kararsızım* olduğu görüşünü belirtmiştir. 11-20 yıl çalışan sınıf öğretmenleri %68,9 oranında *yeterli*, %4,4 oranında *yetersiz*, %26,7 oranında *kararsızım* görüşüyle bu maddeye katılmıştır. 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenleri %72,9 oranında *yeterli*, %8,6 oranında *yetersiz*, %18,5 oranında *kararsızım* biçiminde görüşünü açıklamıştır. Toplamda ise %70,2 *yeterli*, %9,2 *yetersiz*, %20,6 *kararsızım* görüşü ortaya çıkmıştır. Bu durumda, HBDÖP’nin bu maddesini en çok %72,9 ile 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf

öğretmenleri *yeterli*, en az ise %4,4 ile 11-20 yıl çalışan sınıf öğretmenleri *yetersiz* görmüştür.

MHSD'ye göre ortaya çıkan bu durumun anlamlı olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. MHSD'ye göre "Etik davranışların güven artırıcı olduğunu bilir" maddesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($\chi^2(4)=13.104$, $p<.05$). Bu verilere göre bu maddeyi deneyimli öğretmenlerin daha *yeterli* buldukları görülmektedir.

4.2.3. Yaşam Becerileri ile Meslekteki Hizmet Süresi Değişkenine İlişkin Bulgular: Sınıf öğretmenlerinin, HBDÖP'de yer alan etik konusundaki yaşam becerilerinin etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin meslekteki hizmet süresi değişkenine bağlı bulguları Çizelge 7'de gösterilmiştir.

Çizelge 7.

Sınıf Öğretmenlerinin HBDÖP'de Etik Konusunda Yer Alan Yaşam Becerilerinin Etik Bilinç Kazandırma Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin Meslekteki Hizmet Süresi Değişkenine Göre İncelenmesi

Madde	MHSD*	Yetersiz	Kararsızlığın	Yeterli	Toplam	χ^2	df
17. Tercihlerinde etik değerleri ön plana çıkarır	10 yıl ve daha az 11-20 yıl 21 yıl ve üzeri Toplam	29,1 13,3 15,1 16,5	14,5 35,6 22,3 24	56,4 51,1 62,6 59,5	100,0 100,0 100,0 100,0	,004 +	4
18. Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler	10 yıl ve daha az 11-20 yıl 21 yıl ve üzeri Toplam	40 20 16,8 20,4	30,9 38,9 35,3 35,5	29,1 41,1 47,9 44,1	100,0 100,0 100,0 100,0	,002 +	4
19. Etik olmayan davranışlarla mücadele eder	10 yıl ve daha az 11-20 yıl 21 yıl ve üzeri Toplam	36,4 21,1 17,1 20,4	29,1 25,6 29,1 28,4	34,5 53,3 53,8 51,2	100,0 100,0 100,0 100,0	,016 +	4
20. Yanlılık (yaş, cinsiyet, ırk ayrımı) içermeyen davranışlar sergiler	10 yıl ve daha az 11-20 yıl 21 yıl ve üzeri Toplam	30,9 14,4 14,4 16,5	21,8 30 24,3 25,2	47,3 55,6 61,3 58,3	100,0 100,0 100,0 100,0	,029 +	4
21. Farklı sosyal, kültürel ve dini gruplara ait kişileri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur	10 yıl ve daha az 11-20 yıl 21 yıl ve üzeri Toplam	32,7 11,1 14 15,8	18,2 31,1 20,9 22,7	49,1 57,8 65,1 61,5	100,0 100,0 100,0 100,0	,001 +	4
22. Engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur	10 yıl ve daha az 11-20 yıl 21 yıl ve üzeri Toplam	25,5 11,1 9,9 12,1	16,4 17,8 16,4 16,7	58,1 71,1 73,7 71,2	100,0 100,0 100,0 100,0	,027 +	4
23. Günlük yaşantısında etik davranışlar sergiler	10 yıl ve daha az 11-20 yıl 21 yıl ve üzeri Toplam	23,6 10 13 13,7	20 23,3 14,7 17,2	56,4 66,7 72,3 69,1	100,0 100,0 100,0 100,0	,040 +	4

* MHSD: Meslekteki Hizmet Süresi Değişkeni

Çizelge 7'ye, sınıf öğretmenlerinin HBDÖP'de etik konusunda yer alan yaşam becerilerinin etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin meslekteki hizmet süresi değişkenine göre bakıldığında *yeterli* görüşü en çok 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenlerinde %73,7 oranında “Engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur”, en az 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenlerinde %29,1 oranında “Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler” maddesinde görülmüştür. *Yetersiz* görüşünü en çok 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenleri %40 oranında “Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler”, en az 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenleri %9,9 oranında “Engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur” maddesinde belirtmiştir. *Kararsızım* görüşü ise en çok 11-20 yıl çalışan sınıf öğretmenlerinde %38,9 oranında “Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler”, en az 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenlerinde %14,5 oranında “Tercihlerinde etik değerleri ön plana çıkarır” maddesinde olduğu ifade edilmiştir.

“Tercihlerinde etik değerleri ön plana çıkarır” maddesine 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenleri %56,4 oranında *yeterli*, %29,1 oranında *yetersiz*, %14,5 oranında *kararsızım* olduğu görüşünü belirtmiştir. 11-20 yıl çalışan sınıf öğretmenleri %51,1 oranında *yeterli*, %13,3 oranında *yetersiz*, %35,6 oranında *kararsızım* görüşüyle bu maddeye katılmıştır. 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenleri %62,6 oranında *yeterli*, %15,1 oranında *yetersiz*, %22,3 oranında *kararsızım* biçiminde görüşünü açıklamıştır. Toplamda ise %59,5 *yeterli*, %16,5 *yetersiz*, %24 *kararsızım* görüşü ortaya çıkmıştır. Bu durumda, HBDÖP'nin bu maddesini en çok %62,6 ile 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenleri *yeterli*, en az ise 11-20 yıl çalışan sınıf öğretmenleri %13,3 ile *yetersiz* görmüştür.

MHSD'ye göre ortaya çıkan bu durumun anlamlı olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. MHSD'ye göre “Tercihlerinde etik değerleri ön plana çıkarır” maddesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($\chi^2(4)=15.267$, $p<.05$). Bu bulgu, 21 yıl ve üzeri mesleki hizmet süresine sahip öğretmenlerin HBDÖP'de etik konusuyla ilgili “Tercihlerinde etik değerleri ön plana çıkarır” yaşam becerisinin etik bilinç geliştirme açısından *yeterli* olduğu görüşünde olduklarını ortaya koymaktadır.

“Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler” maddesine 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenleri %29,1 oranında *yeterli*, %40 oranında *yetersiz*, %30,9 oranında *kararsızım* olduğu görüşünü belirtmiştir. 11-20 yıl çalışan sınıf öğretmenleri %41,1 oranında *yeterli*, %20 oranında *yetersiz*, %38,9 oranında *kararsızım* görüşüyle bu maddeye katılmıştır. 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenleri %47,9 oranında *yeterli*, %16,8 oranında *yetersiz*, %35,3 oranında *kararsızım* biçiminde görüşünü açıklamıştır. Toplamda ise %44,1 *yeterli*, %20,4 *yetersiz*, %35,5 *kararsızım* görüşü ortaya çıkmıştır. Bu durumda, HBDÖP’nin bu maddesini 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenleri en çok %47,9 ile *yeterli*, en az %16,8 ile *yetersiz* görmüştür. 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenleri en çok %40 ile *yetersiz*, 11-20 yıl çalışan sınıf öğretmenleri ise en çok %38,9 oranında *kararsızım* görüşünü belirtmiştir.

MHSD’ye göre ortaya çıkan bu durumun anlamlı olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. MHSD’ye göre “Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler” maddesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($X^2(4)=16.846$, $p<.05$). Bu maddeyi MHSD’ye göre 10 yıl ve daha az mesleki hizmet süresine sahip öğretmenlerin etik bilinç geliştirme açısından *yetersiz* görüşünde olduklarını ortaya koymaktadır. Ayrıca 11-20 yıl mesleki hizmet süresine sahip öğretmenlerde bu maddenin etik bilinç geliştirmesinde *kararsız* oldukları yönünde sonuç çıkmıştır. Bu bulgu yeni mezun öğretmenlerin konuya daha eleştirel bir bakışta olduklarını ortaya koymaktadır.

“Etik olmayan davranışlarla mücadele eder” maddesine 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenleri %34,5 oranında *yeterli*, %36,4 oranında *yetersiz*, %29,1 oranında *kararsızım* olduğu görüşünü belirtmiştir. 11-20 yıl çalışan sınıf öğretmenleri %53,3 oranında *yeterli*, %21,1 oranında *yetersiz*, %25,6 oranında *kararsızım* görüşüyle bu maddeye katılmıştır. 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenleri %53,8 oranında *yeterli*, %17,1 oranında *yetersiz*, %29,1 oranında *kararsızım* biçiminde görüşünü açıklamıştır. Toplamda ise %51,2 *yeterli*, %20,4 *yetersiz*, %28,4 *kararsızım* görüşü ortaya çıkmıştır. Bu durumda, HBDÖP’nin bu maddesini 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenleri en çok %53,8 ile *yeterli*, en az %17,1 ile *yetersiz* görmüştür. 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenlerinin ise en çok %36,4 ile *yetersiz* buldukları sonucu ortaya çıkmıştır.

MHSD'ye göre ortaya çıkan bu durumun anlamlı olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. MHSD'ye göre “Etik olmayan davranışlarla mücadele eder” maddesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($X^2(4)=12.192$, $p<.05$). Bu maddeyi deneyimli öğretmenlerin *yeterli*, daha az deneyime sahip öğretmenlerin ise *yetersiz* buldukları görülmektedir.

“Yanlılık (yaş, cinsiyet, ırk ayrımı) içermeyen davranışlar sergiler” maddesine 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenleri %47,3 oranında *yeterli*, %30,9 oranında *yetersiz*, %21,8 oranında *kararsızım* olduğu görüşünü belirtmiştir. 11-20 yıl çalışan sınıf öğretmenleri %55,6 oranında *yeterli*, %14,4 oranında *yetersiz*, %30 oranında *kararsızım* görüşüyle bu maddeye katılmıştır. 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenleri %61,3 oranında *yeterli*, %14,4 oranında *yetersiz*, %24,3 oranında *kararsızım* biçiminde görüşünü açıklamıştır. Toplamda ise %58,3 *yeterli*, %16,5 *yetersiz*, %25,2 *kararsızım* görüşü ortaya çıkmıştır. Bu durumda, HBDÖP'nin bu maddesini en çok %61,3 ile 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenleri *yeterli* görmüştür. Bu maddede 11-20 yıl ve 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenleri en az %14,4 ile *yetersiz* bulmuştur.

MHSD'ye göre ortaya çıkan bu durumun anlamlı olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. MHSD'ye göre “Yanlılık (yaş, cinsiyet, ırk ayrımı) içermeyen davranışlar sergiler” maddesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($X^2(4)=10.833$, $p<.05$). Bu verilere göre MHSD'nin, HBDÖP'de yer alan yaşam becerilerinde yer alan “Yanlılık (yaş, cinsiyet, ırk ayrımı) içermeyen davranışlar sergiler” maddesinin etik bilinç kazandırma yeterliliğini olumlu yönde etkilediği biçiminde yorumlanabilir.

“Farklı sosyal, kültürel ve dini gruplara ait kişileri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur” maddesine 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenleri %49,1 oranında *yeterli*, %32,7 oranında *yetersiz*, %18,2 oranında *kararsızım* olduğu görüşünü belirtmiştir. 11-20 yıl çalışan sınıf öğretmenleri %57,8 oranında *yeterli*, %11,1 oranında *yetersiz*, %31,1 oranında *kararsızım* görüşüyle bu maddeye katılmıştır. 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenleri %65,1 oranında *yeterli*, %14 oranında *yetersiz*, %20,9 oranında *kararsızım* biçiminde görüşünü açıklamıştır. Toplamda ise %61,5 *yeterli*, %15,8 *yetersiz*, %22,7 *kararsızım* görüşü ortaya çıkmıştır. Bu durumda, HBDÖP'nin bu

maddesini en çok %65,1 ile 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenleri *yeterli*, en az 11-20 yıl çalışan sınıf öğretmenleri de %11,1 ile *yetersiz* görüş belirtmiştir.

MHSD'ye göre ortaya çıkan bu durumun anlamlı olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. MHSD'ye "Farklı sosyal, kültürel ve dini gruplara ait kişileri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur" maddesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($\chi^2(4)=17.716$, $p<.05$). Bu bulguya göre "Farklı sosyal, kültürel ve dini gruplara ait kişileri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur" yaşam becerisini MHSD'ye göre sınıf öğretmenlerinin *yeterli* buldukları görülmektedir.

"Engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur" maddesine 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenleri %58,1 oranında *yeterli*, %25,5 oranında *yetersiz*, %16,4 oranında *kararsızım* olduğu görüşünü belirtmiştir. 11-20 yıl çalışan sınıf öğretmenleri %71,1 oranında *yeterli*, %11,1 oranında *yetersiz*, %17,8 oranında *kararsızım* görüşüyle bu maddeye katılmıştır. 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenleri %73,7 oranında *yeterli*, %9,9 oranında *yetersiz*, %16,4 oranında *kararsızım* biçiminde görüşünü belirtmiştir. Toplamda ise %71,2 *yeterli*, %12,1 *yetersiz*, %16,7 *kararsızım* görüşü ortaya çıkmıştır. Bu durumda, HBDÖP'nin bu maddesini 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenleri en çok %73,7 ile *yeterli*, en az %9,9 ile *yetersiz* görmüştür.

MHSD'ye göre ortaya çıkan bu durumun anlamlı olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. MHSD'ye "Engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur" maddesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($\chi^2(4)=17.716$, $p<.05$). Bu maddeyi MHSD'ye göre sınıf öğretmenleri *yeterli* görmektedir. Ancak 21 yıl ve üzeri meslek deneyimine sahip öğretmenler diğer öğretmenlere göre daha *yeterli* buldukları görülmektedir.

"Günlük yaşantısında etik davranışlar sergiler" maddesine 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenleri %56,4 oranında *yeterli*, %23,6 oranında *yetersiz*, %20 oranında *kararsızım* olduğu görüşünü belirtmiştir. 11-20 yıl çalışan sınıf öğretmenleri %66,7 oranında *yeterli*, %10 oranında *yetersiz*, %23,3 oranında *kararsızım* görüşüyle bu maddeye katılmıştır. 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenleri %72,3 oranında *yeterli*, %13

oranında *yetersiz*, %14,7 oranında *kararsızım* biçiminde görüşünü ifade etmiştir. Toplamda ise %69,1 *yeterli*, %13,7 *yetersiz*; %17,2 *kararsızım* görüşü ortaya çıkmıştır. Bu durumda, HBDÖP'nin bu maddesini en çok %72,3 ile 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenleri *yeterli*, 11-20 yıl çalışan sınıf öğretmenleri ise en az %10 ile *yetersiz* olduğunu belirtmiştir.

MHSD'ye göre ortaya çıkan bu durumun anlamlı olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. MHSD'ye “Günlük yaşantısında etik davranışlar sergiler” maddesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($\chi^2(4)=10.007$, $p<.05$). Bu verilere göre MHSD'nin, HBDÖP'de yer alan yaşam becerilerinde yer alan “Günlük yaşantısında etik davranışlar sergiler” maddesinin etik bilinç kazandırma yeterliliğini olumlu yönde etkilediği biçiminde yorumlanabilir.

4.2.4. Kazanımlar ile Eğitim Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular: Sınıf öğretmenlerinin, HBDÖP'de yer alan etik konusundaki kazanımların etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin eğitim durumu değişkenine bağlı bulguları Çizelge 8'de gösterilmiştir.

Çizelge 8'e, sınıf öğretmenlerinin HBDÖP'de etik konusunda yer alan kazanımların etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin eğitim durumu değişkenine göre bakıldığında *yeterli* görüşü en çok eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenlerde %86,5 oranında, “Arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark eder”, en az lisans tamamlama programları, dört yıllık yüksekokul/fakülte mezunu öğretmenlerde %50,4 oranında “Etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini açıklar” maddesinde görülmüştür.

Çizelge 8'e göre, *Yetersiz* görüşünü en çok eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği programı mezunu öğretmenler %23,3 oranında, “Etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini açıklar”, en az eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenler %5 oranında, “Arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark eder” maddesinde belirtmiştir. *Kararsızım* görüşü ise, lisans tamamlama programları, dört yıllık yüksekokul/fakülte mezunu öğretmenlerde en çok %29,4 oranında “Etik

davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini açıklar”, en az %8 oranında “Okulda arkadaşlarının sergiledikleri davranışların etik olup olmadığını fark eder” maddesinde olduğu ifade edilmiştir.

Çizelge 8.

Sınıf Öğretmenlerinin HBDÖP’de Etik Konusunda Yer Alan Kazanımların Etik Bilinç Kazandırma Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin Eğitim Durumu Değişkenine Göre İncelenmesi

Madde	EDD*	Yetersiz	Kararsızlığın	Yeterli	Toplam	χ^2	Df
1. Okulda, arkadaşlarının sergiledikleri davranışların etik olup olmadığını fark eder	a** b*** c**** Toplam	8 16,6 15,1 12,4	8,5 8 8,2 8,2	83,5 75,4 76,7 79,4	100,0 100,0 100,0 100,0	,149 -	4
2. Ailesinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler	a** b*** c**** Toplam	7 18,4 13,7 12,4	23,4 21,5 28,8 23,6	69,6 60,1 57,5 64	100,0 100,0 100,0 100,0	,013+	4
3. Akrabaları arasında etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler	a** b*** c**** Toplam	11,9 17,8 15,1 14,6	23,4 28,8 26 25,9	64,7 53,4 58,9 59,5	100,0 100,0 100,0 100,0	,278 -	4
4. Kendisinin etik olmayan davranışlarını fark eder	a** b*** c**** Toplam	7,5 13,5 16,4 11,2	10,4 16 11 12,6	82,1 70,5 72,6 76,2	100,0 100,0 100,0 100,0	,058 -	4
5. Arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark eder	a** b*** c**** Toplam	5 9,2 5,5 6,6	8,5 8,6 11 8,9	86,5 82,2 83,5 84,5	100,0 100,0 100,0 100,0	,522 -	4
6. Yakın çevresinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler	a** b*** c**** Toplam	11,9 16,6 9,6 13,3	19,9 21,5 26 21,5	68,2 61,9 64,4 65,2	100,0 100,0 100,0 100,0	,431-	4
7. Etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini açıklar	a** b*** c**** Toplam	11,4 20,2 23,3 16,7	24,4 29,4 26 26,5	64,2 50,4 50,7 56,8	100,0 100,0 100,0 100,0	,027+	4
8. Etik olmayan davranışların güven duygusunu nasıl zedelediğini açıklar	a** b*** c**** Toplam	12,4 22,1 21,9 17,6	21,9 23,9 26 23,3	65,7 54 52,1 59,1	100,0 100,0 100,0 100,0	,063 -	4

*EDD: Eğitim Durumu Değişkeni, **a: Eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/egitim yüksekokulu, ***b: Lisans tamamlama programları, dört yıllık yüksek okul/fakülte **** c: Eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği programı

HBDÖP’de etik konusunda yer alan kazanımların etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinde, eğitim durumu değişkenine göre farklılık olup olmadığı Khi Kare

Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. EDD'ye göre “Okulda arkadaşlarının sergiledikleri davranışların etik olup olmadığını fark eder”, “Akrabaları arasında etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler”, “Kendisinin etik olmayan davranışlarını fark eder”, “Arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark eder”, “Yakın çevresinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler”, “Etik olmayan davranışların güven duygusunu nasıl zedelediğini açıklar” maddeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

“Ailesinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler” maddesine Eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenler %69,6 oranında *yeterli*, %7 oranında *yetersiz*, %23,4 oranında *kararsızım* olduğu görüşünü belirtmiştir. Lisans tamamlama programları, dört yıllık yüksekokul/fakülte mezunu öğretmenler %60,1 oranında *yeterli*, %18,4 oranında *yetersiz*, %21,5 oranında *kararsızım* görüşüyle bu maddeye katılmıştır. Eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği programı mezunu öğretmenler %57,5 oranında *yeterli*, %13,7 oranında *yetersiz*, %28,8 oranında *kararsızım* görüşündedir. Toplamda ise %64 *yeterli*, %12,4 *yetersiz*; %23,6 *kararsızım* görüşü ortaya çıkmıştır. Bu durumda, HBDÖP'nin bu maddesini eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenler en çok %69,6 ile *yeterli*, en az %7 ile *yetersiz* görmüştür.

EDD'ye göre ortaya çıkan bu durumun anlamlı olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. EDD'ye göre “Ailesinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler” maddesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($\chi^2(4)=12.664$, $p<.05$). Bu bulgular, eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenlerin HBDÖP'de etik konusuyla ilgili “Ailesinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler” kazanımının etik bilinç geliştirme açısından yeterli olduğu görüşünde olduklarını ortaya koymaktadır.

“Etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini açıklar” maddesine eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenler %64,2 oranında *yeterli*, %11,4 oranında *yetersiz*, %24,4 oranında *kararsızım* olduğu görüşünü belirtmiştir. Lisans tamamlama programları, dört yıllık yüksekokul/fakülte mezunu

öğretmenler %50,4 oranında *yeterli*, %20,2 oranında *yetersiz*, %29,4 oranında *kararsızım* görüşüyle bu maddeye katılmıştır. Eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği programı mezunu öğretmenler %50,7 oranında *yeterli*, %23,3 oranında *yetersiz*, %26 oranında *kararsızım* biçiminde görüşünü belirtmiştir. Toplamda ise %56,8 *yeterli*, %16,7 *yetersiz*; %26,5 *kararsızım* görüşü ortaya çıkmıştır. Bu durumda, HBDÖP'nin bu maddesini eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenler en çok %64,2 ile *yeterli*, en az %11,4 ile *yetersiz* görmüştür.

EDD'ye göre ortaya çıkan bu durumun anlamlı olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. EDD'ye göre “Etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini açıklar” maddesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($X^2(4)=10.949$, $p<.05$). Bu maddeyi EDD'ye göre öğretmenler *yeterli* görmektedir. Ancak Eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenler, daha *yeterli* görmektedir.

4.2.5. Kişisel Nitelikler ve Değerler ile Eğitim Durumu Değişkenine İlişkin

Bulgular: Sınıf öğretmenlerinin, HBDÖP'de yer alan etik konusundaki kişisel nitelikler ve değerlerin etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin eğitim durumu değişkenine bağlı bulguları Çizelge 9'da gösterilmiştir.

Çizelge 9'a, sınıf öğretmenlerinin HBDÖP'de etik konusunda yer alan kişisel nitelikler ve değerlerin etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin eğitim durumu değişkenine göre bakıldığında *yeterli* görüşü en çok eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenlerde %85,6 oranında “Etik değerleri bilir”, en az eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği programı mezunu öğretmenlerde %57,5 oranında “Hayatında etik değerlere önem verir” maddesinde görülmüştür.

Çizelge 9.

Sınıf Öğretmenlerinin HBDÖP’de Etik Konusunda Yer Alan Kişisel Nitelikler ve Değerlerin Etik Bilinç Kazandırma Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin Eğitim Durumu Değişkenine Göre İncelenmesi

Madde	EDD*	Yetersiz	Kararsızımın	Yeterli	Toplam	X ²	df
9. Etik değerleri bilir	a**	7,5	7	85,6	100,0	,197-	4
	b***	12,3	9,2	78,5	100,0		
	c****	16,4	6,8	76,7	100,0		
	Toplam	10,8	7,8	81,5	100,0		
10. Hayatında, etik değerlere önem verir	a**	8,5	16,9	74,6	100,0	,026+	4
	b***	16	14,7	69,3	100,0		
	c****	20,5	21,9	57,5	100,0		
	Toplam	13,3	16,9	69,8	100,0		
11. Etik davranışların güven artırıcı olduğunu bilir	a**	7,5	18,4	74,1	100,0	,205-	4
	b***	9,2	25,2	65,6	100,0		
	c****	13,7	16,4	69,9	100,0		
	Toplam	9,2	20,6	70,3	100,0		
12. Etik davranışların farkında olur	a**	6,5	10	83,6	100,0	,329-	4
	b***	10,4	10,4	79,1	100,0		
	c****	9,6	16,4	74	100,0		
	Toplam	8,5	11,2	80,3	100,0		
13. Ailesinde sergilenen etik değerleri fark eder	a**	6,5	15,4	78,1	100,0	,100-	4
	b***	12,9	19,6	67,5	100,0		
	c****	8,2	23,3	68,5	100,0		
	Toplam	9,2	18,3	72,5	100,0		
14. Akrabaları arasında sergilenen etik değerleri fark eder	a**	8,5	20,9	70,6	100,0	,361-	4
	b***	14,1	21,5	64,4	100,0		
	c****	15,1	23,3	61,6	100,0		
	Toplam	11,7	21,5	66,8	100,0		
15. Etik değerleri fark eder	a**	7,5	10,9	81,6	100,0	,331-	4
	b***	12,3	14,1	73,6	100,0		
	c****	13,7	12,3	74	100,0		
	Toplam	10,3	12,4	77,3	100,0		
16. Etik davranışları fark eder	a**	5,5	10,4	84,1	100,0	,032+	4
	b***	14,1	9,8	76,1	100,0		
	c****	11	16,4	72,6	100,0		
	Toplam	9,6	11,2	79,2	100,0		

*EDD: Eğitim Durumu Değişkeni, **a: Eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu, ***b: Lisans tamamlama programları, dört yıllık yüksekokul/fakülte ****c: Eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği programı

Çizelge 9’a göre, *yetersiz* görüşünü en çok eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği programı mezunu öğretmenleri %20,5 oranında, “Hayatında etik değerlere önem verir”, en az eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenleri %5,5 oranında, “Etik davranışlarını fark eder” maddesinde belirtmiştir. *Kararsızım* görüşü ise en çok lisans tamamlama programları, dört yıllık yüksekokul/fakülte mezunu

öğretmenlerde %25,2 oranında, “Etik davranışların güven artırıcı olduğunu bilir”, en az eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği programı mezunu öğretmenlerde %6,8 oranında “Etik değerleri bilir” maddesinde olduğu ifade edilmiştir.

HBDÖP’de yer alan kişisel nitelikler ve değerlerin etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinde, EDD’ye göre farklılık olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. EDD’ye göre “Etik değerleri bilir”, “Etik davranışların güven artırıcı olduğunu bilir”, “Etik davranışların farkında olur”, “Ailesinde sergilenen etik değerleri fark eder”, “Akrabaları arasında sergilenen etik değerleri fark eder”, “Etik değerleri fark eder” maddeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

“Hayatında, etik değerlere önem verir” maddesine eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenler %74,6 oranında *yeterli*, %8,5 oranında *yetersiz*, %16,9 oranında *kararsızım* olduğu görüşünü belirtmiştir. Lisans tamamlama programları, dört yıllık yüksekokul/fakülte mezunu öğretmenler %69,3 oranında *yeterli*, %16 oranında *yetersiz*, %14,7 oranında *kararsızım* görüşüyle bu maddeye katılmıştır. Eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği programı mezunu öğretmenler %57,5 oranında *yeterli*, %20,5 oranında *yetersiz*, %21,9 oranında *kararsızım* biçiminde görüşünü ifade etmiştir. Toplamda ise %69,8 *yeterli*, %13,3 *yetersiz*; %16,9 *kararsızım* görüşü ortaya çıkmıştır. Bu durumda, HBDÖP’nin bu maddesini eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenler en çok %74,6 ile *yeterli*, en az %8,5 ile *yetersiz* görmüştür.

EDD’ye göre ortaya çıkan bu durumun anlamlı olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. EDD’ye göre “Hayatında, etik değerlere önem verir” maddesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($X^2(4)=11.094$, $p<.05$). Bu maddeyi eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenler, daha *yeterli* görmektedir.

“Etik davranışları fark eder” maddesine eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenler %84,1 oranında *yeterli*, %5,5 oranında *yetersiz*, %10,4 oranında *kararsızım* olduğu görüşünü belirtmiştir. Lisans tamamlama

programları, dört yıllık yüksekokul/fakülte mezunu öğretmenler %76,1 oranında *yeterli*, %14,1 oranında *yetersiz*, %9,8 oranında *kararsızım* görüşüyle bu maddeye katılmıştır. Eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği programı mezunu öğretmenler %72,6 oranında *yeterli*, %11 oranında *yetersiz*, %16,4 oranında *kararsızım* biçiminde görüşünü belirtmiştir. Toplamda ise %79,2 *yeterli*, %9,6 *yetersiz*; %11,2 *kararsızım* görüşü ortaya çıkmıştır. Bu durumda, HBDÖP'nin bu maddesini eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenler en çok %84,1 ile *yeterli*, en az %5,5 ile *yetersiz* görmüştür.

EDD'ye göre ortaya çıkan bu durumun anlamlı olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. EDD'ye göre “Etik davranışları fark eder” maddesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($X^2(4)=10.526$, $p<.05$). Bu maddeyi eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenler daha *yeterli* görmektedir.

4.2.6. Yaşam Becerileri ile Eğitim Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular: Sınıf öğretmenlerinin, HBDÖP'de yer alan etik konusundaki yaşam becerilerinin etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin eğitim durumu değişkenine bağlı bulguları Çizelge 10'da gösterilmiştir.

Çizelge 10'a, sınıf öğretmenlerinin HBDÖP'de etik konusunda yer alan yaşam becerilerinin etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin eğitim durumu değişkenine göre bakıldığında *yeterli* görüşü en çok eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenler %76,6 oranında, “Günlük yaşantısında etik davranışlar sergiler”, en az lisans tamamlama programları, dört yıllık yüksekokul/fakülte mezunu öğretmenlerde %37,4 oranında, “Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler” maddesinde olduğu görülmüştür. *Yetersiz* görüşünü en çok eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği programı mezunu öğretmenleri %31,5 oranında, “Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler”, en az eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenleri %7,5 oranında, “Engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur” maddesinde belirtmiştir. *Kararsızım* görüşü ise en çok lisans tamamlama programları, dört yıllık yüksekokul/fakülte mezunu öğretmenler %38 oranında, “Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler”, en az eğitim

enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenler %14,9 oranında “Günlük yaşantısında etik davranışlar sergiler” maddesinde görülmüştür.

Çizelge 10.

Sınıf Öğretmenlerinin HBDÖP’de Etik Konusunda Yer Alan Yaşam Becerilerinin Etik Bilinç Kazandırma Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin Eğitim Durumu Değişkenine Göre İncelenmesi

Madde	EDD*	Yetersiz	Kararsızım	Yeterli	Toplam	X ²	df
17. Tercihlerinde etik değerleri ön plana çıkarır	a**	11,9	23,9	64,2	100,0	,153-	4
	b***	20,2	22,7	57,1	100,0		
	c****	20,5	27,4	52,1	100,0		
	Toplam	16,5	24	59,5	100,0		
18. Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler	a**	12,9	35,8	51,2	100,0	,002+	4
	b***	24,5	38	37,4	100,0		
	c****	31,5	28,8	39,7	100,0		
	Toplam	20,4	35,5	44,2	100,0		
19. Etik olmayan davranışlarla mücadele eder	a**	13,9	29,9	56,2	100,0	,020+	4
	b***	23,9	29,4	46,6	100,0		
	c****	30,1	21,9	47,9	100,0		
	Toplam	20,4	28,4	51,3	100,0		
20. Yanlılık (yaş, cinsiyet, ırk ayrımı) içermeyen davranışlar sergiler	a**	12,4	24,4	63,2	100,0	,129-	4
	b***	20,2	28,2	51,5	100,0		
	c****	19,2	20,5	60,3	100,0		
	Toplam	16,5	25,2	58,4	100,0		
21. Farklı sosyal, kültürel ve dini gruplara ait kişileri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur	a**	12,4	19,4	68,2	100,0	,096-	4
	b***	17,2	25,8	57,1	100,0		
	c****	21,9	24,7	53,4	100,0		
	Toplam	15,8	22,7	61,6	100,0		
22. Engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur	a**	7,5	16,9	75,6	100,0	,012+	4
	b***	12,9	17,2	69,9	100,0		
	c****	23,3	15,1	61,6	100,0		
	Toplam	12,1	16,7	71,2	100,0		
23. Günlük yaşantısında etik davranışlar sergiler	a**	8,5	14,9	76,6	100,0	,007+	4
	b***	16	20,2	63,8	100,0		
	c****	23,3	16,4	60,3	100,0		
	Toplam	13,7	17,2	69,1	100,0		

*EDD: Eğitim Durumu Değişkeni, **a: Eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu, ***b: Lisans tamamlama programları, dört yıllık yüksekokul/fakülte ****c: Eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği programı

HBDÖP’de yer alan yaşam becerilerinin etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinde, EDD’ye göre farklılık olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. EDD’ye göre “Tercihlerinde etik değerleri ön plana çıkarır”, “Yanlılık (yaş, cinsiyet, ırk ayrımı) içermeyen davranışlar sergiler”, “Farklı sosyal, kültürel ve dini

gruplara ait kişileri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur”, maddeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

“Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler” maddesine eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenler %51,2 oranında *yeterli*, %12,9 oranında *yetersiz*, %35,8 oranında *kararsızım* olduğu görüşünü belirtmiştir. Lisans tamamlama programları, dört yıllık yüksekokul/fakülte mezunu öğretmenler %37,4 oranında *yeterli*, %24,5 oranında *yetersiz*, %38 oranında *kararsızım* görüşüyle bu maddeye katılmıştır. Eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği programı mezunu öğretmenlerde %39,7 oranında *yeterli*, %31,5 oranında *yetersiz*, %28,8 oranında *kararsızım* biçiminde görüşünü belirtmiştir. Toplamda ise %44,2 *yeterli*, %20,4 *yetersiz*; %35,5 *kararsızım* görüşü ortaya çıkmıştır. Bu durumda, HBDÖP’nin bu maddesini eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenler en çok %51,2 ile *yeterli*, en az %12,9 ile *yetersiz* görmüştür. Ayrıca en çok %38 ile lisans tamamlama programları, dört yıllık yüksekokul/fakülte mezunu öğretmenler bu maddenin *yetersiz* olduğu görüşünü belirtmiştir.

EDD’ye göre ortaya çıkan bu durumun anlamlı olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. EDD’ye göre “Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler” maddesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($\chi^2(4)=16.811$, $p<.05$). Bu maddeyi eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenler, daha *yeterli* görmektedir. Lisans tamamlama programları, dört yıllık yüksekokul/fakülte mezunu öğretmenlerin bu maddede *kararsız* oldukları görülmüştür

“Etik olmayan davranışlarla mücadele eder” maddesine eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenler %56,2 oranında *yeterli*, %13,9 oranında *yetersiz*, %29,9 oranında *kararsızım* olduğu görüşünü belirtmiştir. Lisans tamamlama programları, dört yıllık yüksekokul/fakülte mezunu öğretmenler %46,6 oranında *yeterli*, %23,9 oranında *yetersiz*, %29,4 oranında *kararsızım* görüşüyle bu maddeye katılmıştır. Eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği programı mezunu öğretmenler %47,9 oranında *yeterli*, %30,1 oranında *yetersiz*, %21,9 oranında *kararsızım* biçiminde görüşünü belirtmiştir. Toplamda ise %51,3 *yeterli*, %20,4 *yetersiz*; %28,4 *kararsızım*

görüşü ortaya çıkmıştır. Bu durumda, HBDÖP'nin bu maddesini eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenler en çok %56,2 ile *yeterli*, en az %13,9 ile *yetersiz* görmüştür.

EDD'ye göre ortaya çıkan bu durumun anlamlı olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. EDD'ye göre “Etik olmayan davranışlarla mücadele eder” maddesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($X^2(4)=11.621$, $p<.05$). Bu maddeyi eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenler, daha *yeterli* görmektedir.

“Engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur” maddesine eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenler %75,6 oranında *yeterli*, %7,5 oranında *yetersiz*, %16,9 oranında *kararsızım* olduğu görüşünü belirtmiştir. Lisans tamamlama programları, dört yıllık yüksekokul/fakülte mezunu öğretmenler %69,9 oranında *yeterli*, %12,9 oranında *yetersiz*, %17,2 oranında *kararsızım* görüşüyle bu maddeye katılmıştır. Eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği programı mezunu öğretmenler %61,6 oranında *yeterli*, %23,3 oranında *yetersiz*, %15,1 oranında *kararsızım* biçiminde görüşünü ifade etmiştir. Toplamda ise %71,2 *yeterli*, %12,1 *yetersiz*; %16,7 *kararsızım* görüşü ortaya çıkmıştır. Bu durumda, HBDÖP'nin bu maddesini eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenler en çok %75,6 ile *yeterli*, en az %7,5 ile *yetersiz* görmüştür.

EDD'ye göre ortaya çıkan bu durumun anlamlı olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. EDD'ye göre “Engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur” maddesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($X^2(4)=12.849$, $p<.05$). Bu maddeyi eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenler, daha *yeterli* görmektedir.

“Günlük yaşantısında etik davranışlar sergiler” maddesine eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenler %76,6 oranında *yeterli*, %8,5 oranında *yetersiz*, %14,9 oranında *kararsızım* olduğu görüşünü belirtmiştir. Lisans tamamlama programları, dört yıllık yüksekokul/fakülte mezunu öğretmenler %63,8

oranında *yeterli*, %16 oranında *yetersiz*, %20,2 oranında *kararsızım* görüşüyle bu maddeye katılmıştır. Eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği programı mezunu öğretmenler %60,3 oranında *yeterli*, %23,3 oranında *yetersiz*, %16,4 oranında *kararsızım* biçiminde görüşünü belirtmiştir. Toplamda ise %69,1 *yeterli*, %13,7 *yetersiz*; %17,2 *kararsızım* görüşü ortaya çıkmıştır. Bu durumda, HBDÖP'nin bu maddesini eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenler en çok %76,6 ile *yeterli*, en az %8,5 ile *yetersiz* görmüştür.

EDD'ye göre ortaya çıkan bu durumun anlamlı olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. EDD'ye göre “Günlük yaşantısında etik davranışlar sergiler” maddesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($X^2(4)=14.151$, $p<.05$). Bu maddeyi eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenler, daha *yeterli* görmektedir.

4.2.7. Kazanımlar ile Okutulan Sınıf Değişkenine İlişkin Bulgular: Sınıf öğretmenlerinin, HBDÖP'de yer alan etik konusundaki kazanımların etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin okutulan sınıf değişkenine bağlı bulguları Çizelge 11'de gösterilmiştir.

Çizelge 11'e, sınıf öğretmenlerinin HBDÖP'de etik konusunda yer alan kazanımların etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin okutulan sınıf değişkenine göre bakıldığında *yeterli* görüşü 1. sınıf öğretmenlerinde en çok %85,8 oranında “Arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark eder”, en az %48,9 oranında “Etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini açıklar” maddesinde olduğu görülmüştür. *Yetersiz* görüşünü en çok 1. sınıf öğretmenleri %24,8 oranında “Etik olmayan davranışların güven duygusunu nasıl zedelediğini açıklar”, en az 2. sınıf öğretmenleri %5,9 oranında “Arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark eder” maddesinde belirtmiştir. *Kararsızım* görüşü ise en çok 3..sınıf öğretmenlerinde %29,2 oranında “Akrabaları arasında etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler”, en az 1. sınıf öğretmenleri %7,1 oranında “Arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark eder” maddesinde görülmüştür.

Çizelge 11.

Sınıf Öğretmenlerinin HBDÖP’de Etik Konusunda Yer Alan Kazanımların Etik Bilinç Kazandırma Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin Okutulan Sınıf Değişkenine Göre İncelenmesi

Madde	OSD*	Yetersiz	Kararsızımın	Yeterli	Toplam	X ²	df
1. Okulda arkadaşlarının sergiledikleri davranışların etik olup olmadığını fark eder	1. sınıf 2. sınıf 3. sınıf Toplam	16,3 11,2 9,7 12,4	8,5 7,9 8,3 8,2	75,2 80,9 82 79,4	100,0 100,0 100,0 100,0	,513 -	4
2. Ailesinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler	1. sınıf 2. sınıf 3. sınıf Toplam	17 8,6 11,8 12,4	18,4 27 25 23,6	64,6 64,4 63,2 64	100,0 100,0 100,0 100,0	,149 -	4
3. Akrabaları arasında etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler	1. sınıf 2. sınıf 3. sınıf Toplam	17,7 12,5 13,9 14,6	27 21,7 29,2 25,9	55,3 65,8 56,9 59,5	100,0 100,0 100,0 100,0	,317 -	4
4. Kendisinin etik olmayan davranışlarını fark eder	1. sınıf 2. sınıf 3. sınıf Toplam	12,8 8,6 12,5 11,2	13,5 13,2 11,1 12,6	73,7 78,2 76,4 76,2	100,0 100,0 100,0 100,0	,726 -	4
5. Arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark eder	1. sınıf 2. sınıf 3. sınıf Toplam	7,1 5,9 6,9 6,6	7,1 9,9 9,7 8,9	85,8 84,2 83,4 84,5	100,0 100,0 100,0 100,0	,907 -	4
6. Yakın çevresinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler	1. sınıf 2. sınıf 3. sınıf Toplam	14,2 9,9 16 13,3	19,1 18,4 27,1 21,5	66,7 71,7 56,9 65,2	100,0 100,0 100,0 100,0	,097 -	4
7. Etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini açıklar	1. sınıf 2. sınıf 3. sınıf Toplam	22 10,5 18,1 16,7	29,1 23,7 27,1 26,5	48,9 65,8 54,8 56,8	100,0 100,0 100,0 100,0	,031+	4
8. Etik olmayan davranışların güven duygusunu nasıl zedelediğini açıklar	1. sınıf 2. sınıf 3. sınıf Toplam	24,8 11,8 16,7 17,6	24,1 22,4 23,6 23,3	51,1 65,8 59,7 59,1	100,0 100,0 100,0 100,0	,042+	4

*OSD: Okutulan Sınıf Değişkeni

HBDÖP’de etik konusunda yer alan kazanımların etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinde, okutulan sınıf değişkenine göre farklılık olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. OSD’ye göre “Okulda arkadaşlarının sergiledikleri davranışların etik olup olmadığını fark eder”, “Ailesinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler”, “Akrabaları arasında etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler”, “Kendisinin etik olmayan davranışlarını fark eder”, “Arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark eder”, “Yakın çevresinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler” maddeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

“Etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini açıkla” maddesine 1. sınıf öğretmenleri %48,9 oranında *yeterli*, %22 oranında *yetersiz*, %29,1 oranında *kararsızım* olduğu görüşünü belirtmiştir. 2. sınıf öğretmenleri %65,8 oranında *yeterli*, %10,5 oranında *yetersiz*, %23,7 oranında *kararsızım* görüşüyle bu maddeye katılmıştır. 3. Sınıf öğretmenleri %54,8 oranında *yeterli*, %18,1 oranında *yetersiz*, %27,1 oranında *kararsızım* biçiminde görüşünü ifade etmiştir. Toplamda ise %56,8 *yeterli*, %16,7 *yetersiz*; %26,5 *kararsızım* görüşü ortaya çıkmıştır. Bu durumda, HBDÖP’nin bu maddesini 2. sınıf öğretmenleri en çok %65,8 ile *yeterli*, en az %10,5 ile *yetersiz* görmüştür.

OSD’ye göre ortaya çıkan bu durumun anlamlı olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. OSD’ye göre “Etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini açıkla” maddesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($X^2(4)=10.606$, $p<.05$). Bu maddeyi 2. sınıf öğretmenleri daha *yeterli* görmektedir.

“Etik olmayan davranışların güven duygusunu nasıl zedelediğini açıkla” maddesine 1. sınıf öğretmenleri %51,1 oranında *yeterli*, %24,8 oranında *yetersiz*, %24,1 oranında *kararsızım* olduğu görüşünü belirtmiştir. 2. sınıf öğretmenleri %65,8 oranında *yeterli*, %11,8 oranında *yetersiz*, %22,4 oranında *kararsızım* görüşüyle bu maddeye katılmıştır. 3. sınıf %59,7 oranında *yeterli*, %16,7 oranında *yetersiz*, %23,6 oranında *kararsızım* biçiminde görüşünü belirtmiştir. Toplamda ise %59,1 *yeterli*, %17,6 *yetersiz*; %23,3 *kararsızım* görüşü ortaya çıkmıştır. Bu durumda, HBDÖP’nin bu maddesini 2. sınıf öğretmenleri en çok %65,8 ile *yeterli*, en az %11,8 ile *yetersiz* olduğunu ifade etmiştir.

OSD’ye göre ortaya çıkan bu durumun anlamlı olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. OSD’ye göre “Etik olmayan davranışların güven duygusunu nasıl zedelediğini açıkla” maddesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($X^2(4)=9.911$, $p<.05$). Bu maddeyi 2. sınıf öğretmenleri daha *yeterli* görmektedir.

4.2.8. Kişisel Nitelikler ve Değerler ile Okutulan Sınıf Değişkenine İlişkin

Bulgular: Sınıf öğretmenlerinin, HBDÖP’de yer alan etik konusundaki kişisel nitelikler ve değerlerin etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin okutulan sınıf değişkenine bağlı bulguları Çizelge 12’de gösterilmiştir.

Çizelge 12’ye, sınıf öğretmenlerinin HBDÖP’de etik konusunda yer alan kişisel nitelikler ve değerlerin etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin okutulan sınıf değişkenine göre bakıldığında *yeterli* görüşü en çok 2. sınıf öğretmenlerinde %84,2 oranında “Etik değerleri bilir”, en az 1. sınıf öğretmenlerinde %61 oranında “Hayatında, etik değerlere önem verir” maddesinde olduğu görülmüştür. *Yetersiz* görüşünü en çok 1. sınıf öğretmenleri %19,1 oranında “Hayatında, etik değerlere önem verir”, en az 2. sınıf öğretmenleri %3,3 oranında “Etik davranışların güven artırıcı olduğunu bilir” maddesinde belirtmiştir. *Kararsızım* görüşü ise 3.sınıf öğretmenlerinde en çok %25,7 oranında “Akrabaları arasında sergilenen etik değerleri fark eder”, en az %7,6 oranında “Etik değerleri bilir” maddesinde görülmüştür.

HBDÖP’de etik konusunda yer alan kişisel nitelikler ve değerlerin etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinde, okutulan sınıf değişkenine göre farklılık olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. OSD’ye göre “Etik değerleri bilir”, “Etik davranışların farkında olur”, “Ailesinde sergilenen etik değerleri fark eder”, “Akrabaları arasında sergilenen etik değerleri fark eder”, “Etik değerleri fark eder”, “Etik davranışları fark eder”, maddeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çizelge 12.

Sınıf Öğretmenlerinin HBDÖP'de Etik Konusunda Yer Alan Kişisel Nitelikler ve Değerlerin Etik Bilinç Kazandırma Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin Okutulan Sınıf Değişkenine Göre İncelenmesi

Madde	OSD*	Yetersiz	Kararsızım	Yeterli	Toplam	X ²	df
9. Etik değerleri bilir	1. sınıf	16,3	7,8	75,9	100,0	,147 -	4
	2. sınıf	7,9	7,9	84,2	100,0		
	3. sınıf	8,3	7,6	84,1	100,0		
	Toplam	10,8	7,8	81,4	100,0		
10. Hayatında, etik değerlere önem verir	1. sınıf	19,1	19,9	61	100,0	,043+	4
	2. sınıf	8,6	16,4	75	100,0		
	3. sınıf	12,5	14,6	72,9	100,0		
	Toplam	13,3	16,9	69,8	100,0		
11. Etik davranışların güven artırıcı olduğunu bilir	1. sınıf	15,6	22,7	61,7	100,0	,005+	4
	2. sınıf	3,3	20,4	76,3	100,0		
	3. sınıf	9	18,8	72,2	100,0		
	Toplam	9,2	20,6	70,2	100,0		
12. Etik davranışların farkında olur	1. sınıf	12,1	11,3	76,6	100,0	,108 -	4
	2. sınıf	3,9	13,2	82,9	100,0		
	3. sınıf	9,7	9	81,3	100,0		
	Toplam	8,5	11,2	80,3	100,0		
13. Ailesinde sergilenen etik değerleri fark eder	1. sınıf	11,3	17	71,7	100,0	,381 -	4
	2. sınıf	5,9	17,1	77	100,0		
	3. sınıf	10,4	20,8	68,8	100,0		
	Toplam	9,2	18,3	72,5	100,0		
14. Akrabaları arasında sergilenen etik değerleri fark eder	1. sınıf	14,9	19,1	66	100,0	,263 -	4
	2. sınıf	8,6	19,7	71,7	100,0		
	3. sınıf	11,8	25,7	62,5	100,0		
	Toplam	11,7	21,5	66,8	100,0		
15. Etik değerleri fark eder	1. sınıf	14,9	10,6	74,5	100,0	,281-	4
	2. sınıf	8,6	13,2	78,2	100,0		
	3. sınıf	7,6	13,2	79,2	100,0		
	Toplam	10,3	12,4	77,3	100,0		
16. Etik davranışları fark eder	1. sınıf	14,2	9,2	76,6	100,0	,121-	4
	2. sınıf	5,3	13,2	81,5	100,0		
	3. sınıf	9,7	11,1	79,2	100,0		
	Toplam	9,6	11,2	79,2	100,0		

*OSD: Okutulan Sınıf Değişkeni

“Hayatında, etik değerlere önem verir” maddesine 1. sınıf öğretmenleri %61 oranında *yeterli*, %19,1 oranında *yetersiz*, %19,9 oranında *kararsızım* olduğu görüşünü belirtmiştir. 2. sınıf öğretmenleri %75 oranında *yeterli*, %8,6 oranında *yetersiz*, %16,4 oranında *kararsızım* görüşüyle bu maddeye katılmıştır. 3. sınıf öğretmenleri %72,9 oranında *yeterli*, %12,5 oranında *yetersiz*, %14,6 oranında *kararsızım* biçiminde görüşünü belirtmiştir. Toplamda ise %69,8 *yeterli*, %13,3 *yetersiz*; %16,9 *kararsızım* görüşü ortaya çıkmıştır. Bu durumda, HBDÖP'nin bu maddesini 2. sınıf öğretmenleri en çok %75 ile *yeterli*, en az %8,6 ile *yetersiz* görmüştür.

OSD'ye göre ortaya çıkan bu durumun anlamlı olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. OSD'ye göre “Hayatında, etik değerlere önem verir” maddesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($\chi^2(4)=9.844$, $p<.05$). Bu maddeyi 2. sınıf öğretmenleri daha *yeterli* görmektedir.

“Etik davranışların güven artırıcı olduğunu bilir” maddesine 1. sınıf öğretmenleri %61,7 oranında *yeterli*, %15,6 oranında *yetersiz*, %22,7 oranında *kararsızım* olduğu görüşünü belirtmiştir. 2. Sınıf öğretmenleri %76,3 oranında *yeterli*, %3,3 oranında *yetersiz*, %20,4 oranında *kararsızım* görüşüyle bu maddeye katılmıştır. 3. sınıf öğretmenleri %72,2 oranında *yeterli*, %9 oranında *yetersiz*, %18,8 oranında *kararsızım* biçiminde görüşünü ifade etmiştir. Toplamda ise %70,2 *yeterli*, %9,2 *yetersiz*, %20,6 *kararsızım* görüşü ortaya çıkmıştır. Bu durumda, HBDÖP'nin bu maddesini 2. sınıf öğretmenleri en çok %76,3 ile *yeterli*, en az %3,3 ile *yetersiz* görmüştür.

OSD'ye göre ortaya çıkan bu durumun anlamlı olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. OSD'ye göre “Etik davranışların güven artırıcı olduğunu bilir” maddesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($\chi^2(4)=15.005$, $p<.05$). Bu maddeyi 2. sınıf öğretmenleri daha *yeterli* görmektedir.

4.2.9. Yaşam Becerileri ile Okutulan Sınıf Değişkenine İlişkin Bulgular: Sınıf öğretmenlerinin, HBDÖP'de yer alan etik konusundaki yaşam becerilerinin etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin okutulan sınıf değişkenine bağlı bulguları Çizelge 13'te gösterilmiştir.

Çizelge 13'e, sınıf öğretmenlerinin HBDÖP'de etik konusunda yer alan yaşam becerilerinin etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinin okutulan sınıf değişkenine göre bakıldığında *yeterli* görüşü en çok 3. sınıf öğretmenleri %75,7 oranında “Engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur”, en az 1. sınıf öğretmenleri %40,4 oranında “Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler” maddesinde olduğu görülmüştür. *Yetersiz* görüşünü en çok 1. sınıf öğretmenleri %27,7 oranında “Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler”, en az 2. sınıf öğretmenleri %6,6 oranında “Engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur” maddesinde belirtmiştir. *Kararsızım* görüşü ise en çok 2. sınıf öğretmenleri

%37,5 oranında “Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler”, en az 3. sınıf öğretmenleri %13,9 oranında “Engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur” maddesinde görülmüştür.

Çizelge 13.

Sınıf Öğretmenlerinin HBDÖP’de Etik Konusunda Yer Alan Yaşam Becerilerinin Etik Bilinç Kazandırma Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin Okutulan Sınıf Değişkenine Göre İncelenmesi

Madde	OSD*	Yetersiz	Kararsızımın	Yeterli	Toplam	X ²	df
17. Tercihlerinde etik değerleri ön plana çıkarır	1. sınıf	23,4	19,9	56,7	100,0	,020+	4
	2. sınıf	9,2	28,3	62,5	100,0		
	3. sınıf	17,4	23,6	59	100,0		
	Toplam	16,5	24	59,5	100,0		
18. Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler	1. sınıf	27,7	31,9	40,4	100,0	,027+	4
	2. sınıf	12,5	37,5	50	100,0		
	3. sınıf	21,5	36,8	41,7	100,0		
	Toplam	20,4	35,5	44,1	100,0		
19. Etik olmayan davranışlarla mücadele eder	1. sınıf	26,2	25,5	48,3	100,0	,078-	4
	2. sınıf	13,2	32,2	54,6	100,0		
	3. sınıf	22,2	27,1	50,7	100,0		
	Toplam	20,4	28,4	51,2	100,0		
20. Yanlılık (yaş, cinsiyet, ırk ayrımı) içermeyen davranışlar sergiler	1. sınıf	22	27	51	100,0	,051-	4
	2. sınıf	10,5	27,6	61,9	100,0		
	3. sınıf	17,4	20,8	61,8	100,0		
	Toplam	16,5	25,2	58,3	100,0		
21. Farklı sosyal, kültürel ve dini gruplara ait kişileri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur	1. sınıf	17,7	24,8	57,5	100,0	,363-	4
	2. sınıf	11,8	24,3	63,9	100,0		
	3. sınıf	18,1	18,8	63,1	100,0		
	Toplam	15,8	22,7	61,5	100,0		
22. Engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur	1. sınıf	19,9	17	63,1	100,0	,006+	4
	2. sınıf	6,6	19,1	74,3	100,0		
	3. sınıf	10,4	13,9	75,7	100,0		
	Toplam	12,1	16,7	71,2	100,0		
23. Günlük yaşantısında etik davranışlar sergiler	1. sınıf	18,4	14,2	67,4	100,0	,101-	4
	2. sınıf	8,6	17,1	74,3	100,0		
	3. sınıf	14,6	20,1	65,3	100,0		
	Toplam	13,7	17,2	69,1	100,0		

*OSD: Okutulan Sınıf Değişkeni

HBDÖP’de yer alan yaşam becerilerinin etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin görüşlerinde, OSD’ye göre farklılık olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. OSD’ye göre “Etik olmayan davranışlarla mücadele eder”, “Yanlılık (yaş, cinsiyet, ırk ayrımı) içermeyen davranışlar sergiler”, “Farklı sosyal, kültürel ve dini gruplara ait kişileri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur” ve “Günlük yaşantısında etik davranışlar sergiler” maddeleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

“Tercihlerinde etik değerleri ön plana çıkarır” maddesine 1. Sınıf öğretmenleri %56,7 oranında *yeterli*, %23,4 oranında *yetersiz*, %19,9 oranında *kararsızım* olduğu görüşünü belirtmiştir. 2. Sınıf öğretmenleri %62,5 oranında *yeterli*, %9,2 oranında *yetersiz*, %28,3 oranında *kararsızım* görüşüyle bu maddeye katılmıştır. 3. Sınıf öğretmenleri %59 oranında *yeterli*, %17,4 oranında *yetersiz*, %23,6 oranında *kararsızım* biçiminde görüşünü belirtmiştir. Toplamda ise %59,5 *yeterli*, %16,5 *yetersiz*; %24 *kararsızım* görüşü ortaya çıkmıştır. Bu durumda, HBDÖP’nin bu maddesini 2. Sınıf öğretmenleri en çok %62,5 ile *yeterli*, en az %9,2 ile *yetersiz* görmüştür.

OSD’ye göre ortaya çıkan bu durumun anlamlı olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. OSD’ye göre “Tercihlerinde etik değerleri ön plana çıkarır” maddesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($\chi^2(4)=11.642$, $p<.05$). Bu maddeyi 2. sınıf öğretmenleri daha *yeterli* görmektedir.

“Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler” maddesine 1. sınıf öğretmenleri %40,4 oranında *yeterli*, %27,7 oranında *yetersiz*, %31,9 oranında *kararsızım* olduğu görüşünü belirtmiştir. 2. sınıf öğretmenleri %50 oranında *yeterli*, %12,5 oranında *yetersiz*, %37,5 oranında *kararsızım* görüşüyle bu maddeye katılmıştır. 3. sınıf öğretmenleri %41,7 oranında *yeterli*, %21,5 oranında *yetersiz*, %36,8 oranında *kararsızım* biçiminde görüşünü belirtmiştir. Toplamda ise %44,1 *yeterli*, %20,4 *yetersiz*; %35,5 *kararsızım* görüşü ortaya çıkmıştır. Bu durumda, HBDÖP’nin bu maddesini 2. sınıf öğretmenleri en çok %50 ile *yeterli*, en az %12,5 ile *yetersiz* ve en çok %37,5 ile *kararsızım* olduğunu ifade etmiştir.

OSD’ye göre ortaya çıkan bu durumun anlamlı olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. OSD’ye göre “Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler” maddesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($\chi^2(4)=10.969$, $p<.05$). Bu maddeyi 2. sınıf öğretmenleri daha *yeterli* görmektedir.

“Engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur” maddesine 1. sınıf öğretmenleri %63,1 oranında *yeterli*, %19,9 oranında *yetersiz*, %17 oranında *kararsızım* olduğu görüşünü belirtmiştir. 2. sınıf öğretmenleri %74,3 oranında *yeterli*,

%6,6 oranında *yetersiz*, %19,1 oranında *kararsızım* görüşüyle bu maddeye katılmıştır. 3. sınıf öğretmenleri %75,7 oranında *yeterli*, %10,4 oranında *yetersiz*, %13,9 oranında *kararsızım* biçiminde görüşünü belirtmiştir. Toplamda ise %71,2 *yeterli*, %12,1 *yetersiz*; %16,7 *kararsızım* görüşü ortaya çıkmıştır. Bu durumda, HBDÖP'nin bu maddesini 3. sınıf öğretmenleri en çok %75,7 ile *yeterli* görmüştür. 2. sınıf öğretmenleri ise en az %6,6 ile *yetersiz* biçiminde görüş ifade etmiştir.

OSD'ye göre ortaya çıkan bu durumun anlamlı olup olmadığı Khi Kare Bağımsızlık Testi ile analiz edilmiştir. OSD'ye göre “Engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur” maddesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($X^2(4)=14.272$, $p<.05$). Bu bulgular, 3. sınıf öğretmenlerinin HBDÖP'de etik konusuyla ilgili “Engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur” yaşam becerisinin etik bilinç geliştirme açısından *yeterli* görüşte oldukları sonucu ortaya çıkmıştır.

5. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu bölümde HBDÖP’de etik konusuna ilişkin belirlenen kazanım, kişisel nitelikler ve değerler ve yaşam becerilerinin etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri ve bu görüşlerin eğitim durumu, meslekteki hizmet süresi ve okutulan sınıf düzeyi değişkenlerine göre aralarında anlamlı bir fark olup olmadığı ilişkin bulgulara dayanılarak ulaşılan sonuçlara, tartışma ve önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç

HBDÖP’de etik konusuna ilişkin belirlenen kazanım, kişisel nitelikler ve değerler ve yaşam becerilerinin etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ve bu görüşlerin eğitim durumu, meslekteki hizmet süresi ve okutulan sınıf düzeyi değişkenlerine ait sonuçları aşağıda belirtilmiştir.

5.1.1. HBDÖP’de Etik Konusunda Belirlenen Kazanım, Kişisel Nitelikler ve Değerler ve Yaşam Becerilerinin Etik Bilinç Kazandırma Yeterliliği Açısından Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine İlişkin Bulgulara Ait Sonuçlar: HBDÖP’de etik konusuna ilişkin belirlenen kazanım, kişisel nitelikler ve değerler ve yaşam becerilerinin etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin, sınıf öğretmenlerinin büyük çoğunluğu *yeterli* olduğunu belirttiği sonucu ortaya çıkmıştır.

Sınıf öğretmenlerinin ankette yer alan maddelere ilişkin görüşlerine bakıldığında, HBDÖP’de yer alan kazanımlar, kişisel nitelikler ve değerler ve yaşam becerilerine ait sonuçlar şöyle özetlenmiştir:

- Kazanımlarda etik bilinç geliştirme açısından, “Arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark eder” maddesinde sınıf öğretmenlerinin etik bilinç kazandırma açısından en çok *yeterli*, en az ise *yetersiz* görüşünde oldukları ortaya çıkmıştır.

- Kişisel nitelikler ve değerlerde etik bilinç kazandırma açısından, *yeterli* görüşü en çok “Etik değerleri bilir” maddesinde, *yetersiz* görüşü ise en az “Etik davranışların farkında olur” maddesinde ortaya çıkmıştır.
- Yaşam becerilerinde etik bilinç kazandırma açısından, “Engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur” maddesinde, sınıf öğretmenlerinin etik bilinç kazandırma açısından en çok *yeterli*, en az ise *yetersiz* görüşünde oldukları ortaya çıkmıştır.

5.1.2. Çeşitli Değişkenlere Göre HBDÖP’de Etik Konusuna İlişkin Belirlenen Kazanım, Kişisel Nitelikler ve Değerler ve Yaşam Becerilerinin Etik Bilinç Kazandırma Yeterliliği Açısından Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine İlişkin Bulgulara Ait Sonuçlar: HBDÖP’de etik konusuna ilişkin belirlenen kazanım, kişisel nitelikler ve değerler ve yaşam becerilerinin etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin değişkenlere göre farklılık, meslekteki hizmet süresi değişkenine göre 21 yıl ve üzeri çalışan öğretmenlerde; eğitim durumu değişkenine göre eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenlerde; okutulan sınıf değişkenine göre ise 2. sınıf öğretmenlerinde ortaya çıkmıştır. Yapılan analizlere göre HBDÖP’de yer alan yaşam becerilerinde “Engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur” ve “Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler” maddeleri üç değişkende de anlamlı bulunmuştur. Ayrıca birçok öğretmenin, “Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler” maddesini üç değişkende de en çok *yetersiz* ve *kararsızım* olarak, “Engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur” maddesini ise en çok *yeterli*, en az *yetersiz* olarak yanıtladığı sonucu çıkmıştır.

5.1.2.1. Meslekteki Hizmet Süresi Değişkenine Bağlı Sonuçlar

- HBDÖP’nin etik konusuna ilişkin belirlenen kazanımlarda, meslekteki hizmet süresi değişkenine göre, “Kendisinin etik olmayan davranışlarını fark eder” maddesini en çok 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenlerinin *yeterli*, en az ise 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenlerinin *kararsızım* görüşünde oldukları sonucu çıkmıştır.

- HBDÖP'nin etik konusuna ilişkin belirlenen kişisel nitelikler ve değerlerde, meslekteki hizmet süresi değişkenine göre, “Hayatında etik değerlere önem verir” maddesini en çok 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenlerinin *yeterli*, en az ise 11-20 yıl çalışan sınıf öğretmenlerinin *yetersiz* görüşünde oldukları sonucu çıkmıştır.
- HBDÖP'nin etik konusuna ilişkin belirlenen yaşam becerilerinde, meslekteki hizmet süresi değişkenine göre, “Engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur” maddesinde 21 yıl ve üzeri çalışan sınıf öğretmenlerinin hem en çok *yeterli*, hem de en az *yetersiz* görüşünde oldukları sonucu çıkmıştır. “Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler” maddesinde en çok 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenleri *yetersiz*, en çok *kararsızım* görüşünün ise 11-20 yıl çalışan sınıf öğretmenlerinde olduğu sonucu çıkmıştır.

5.1.2.2. Eğitim Durumu Değişkenine Bağlı Sonuçlar

- HBDÖP'nin etik konusuna ilişkin belirlenen kazanımlarında, eğitim durumu değişkenine göre, “Ailesinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler” maddesinde eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenlerin en çok *yeterli*, en az ise *yetersiz* görüşünde oldukları sonucu çıkmıştır.
- HBDÖP'nin etik konusuna ilişkin belirlenen kişisel nitelikler ve değerlerde, eğitim durumu değişkenine göre, “Etik davranışları fark eder” maddesinde eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenlerin en çok *yeterli*, en az ise *yetersiz* görüşünde oldukları sonucu çıkmıştır.
- HBDÖP'nin etik konusuna ilişkin belirlenen yaşam becerilerinde, eğitim durumu değişkenine göre, eğitim enstitüsü, eğitim önlisans/eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenler “Günlük yaşantısında etik davranışlar sergiler” maddesinde en çok *yeterli*, “Engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur” maddesinde ise en az *yetersiz* olarak görüş belirttikleri sonucu çıkmıştır. “Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler”

maddesine en çok *yetersiz* görüşünü 10 yıl ve daha az çalışan sınıf öğretmenleri belirtmiştir.

5.1.2.3. Okutulan Sınıf Değişkenine Bağlı Sonuçlar

- HBDÖP'nin etik konusuna ilişkin belirlenen kazanımlarında, okutulan sınıf değişkenine göre, “Etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini açıklar” ve “Etik olmayan davranışların güven duygusunu nasıl zedelediğini açıklar” maddelerini en çok 2. sınıf öğretmenleri *yeterli*, “Etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini açıklar” maddesini ise yine 2. sınıf öğretmenleri en az *yetersiz* görüşü ile sonuç belirtmiştir.
- HBDÖP'nin etik konusuna ilişkin belirlenen kişisel nitelikler ve değerlerde, okutulan sınıf değişkenine göre, “Etik davranışların güven artırıcı olduğunu bilir” maddesine 2. sınıf öğretmenleri en çok *yeterli*, en az ise *yetersiz* görüşünde olduklarını belirtmiştir.
- HBDÖP'nin etik konusuna ilişkin belirlenen yaşam becerilerinde, okutulan sınıf değişkenine göre, “Engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur” maddesine en çok 3. sınıf öğretmenleri *yeterli*, en az 2. sınıf öğretmenleri *yetersiz* görüşünde olduklarını ifade etmiştir. “Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler” maddesine ise en çok 2. sınıf öğretmenleri *kararsızım* yönünde görüş belirtmiştir.

5.2. Tartışma

HBDÖP’de etik konusuna ilişkin belirlenen kazanım, kişisel nitelikler ve değerler ve yaşam becerilerinin etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerini belirlemeyi amaçlayan araştırmada, HBDÖP’de etik konusuna ilişkin belirlenen kazanım, kişisel nitelikler ve değerler ve yaşam becerilerinin etik bilinç kazandırma yeterliliğine ilişkin, sınıf öğretmenlerinin büyük çoğunluğunun *yeterli* görüşünde oldukları sonucu ortaya çıkmıştır. Uysal’ın (2006) yaptığı çalışmada ilköğretim programlarının etik bilinci uyandırma konusunda yetersiz kaldığı sonucu, bu araştırmanın bulgularıyla örtüşmemektedir.

Araştırma sonuçlarına bakıldığında; sınıf öğretmenleri “Etik davranışların farkında olur” maddesine %80,3 ile *yeterli*, %8,5 ile *yetersiz* görüşünü belirtmiştir. Karaca’nın (2008) araştırmasında sınıf öğretmenlerinin, Hayat Bilgisi ders kitapları öğrencilerin “Etik davranma becerisini (ahlaki kuralları bilme, toplumsal kurallara uyma) kazanmalarına yardımcı olur” görüşünü *kısmen yeterli* bulduğu sonucu çıkmıştır. Demir’in (2007) yapmış olduğu araştırmada ise öğretmenler Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nın öğrencilere etik davranma becerisini kazandıracak nitelikte olduğu görüşünü belirtmiştir. Bu sonuç araştırmanın bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

Araştırma sonuçlarına göre sınıf öğretmenleri “Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler” maddesine *yetersiz* görüşünü belirtmiştir. Araştırmanın yapıldığı ikinci çocukluk dönemi 6-9 yaş aralığındaki çocukların ahlaki gelişimlerinin ivme kazandığı bir dönemdir (Türküm, 2007). Bu dönem ahlaki gelişimlerine bakıldığında Kohlberg’in ahlak gelişimi kuramına göre gelenek öncesi düzeyin birinci evresinde olan çocuklar için doğru, kurallara sorgusuz uymaktır. Uygun davranılmadığı zaman bunun karşılığı cezadır. Çocuk için kurallara uymanın temel nedeni cezadan kaçınmaktır. Ahlak gelişiminin bu evresinde olan öğrenci yakalanmadığı sürece kopya çekmenin doğal olduğunu düşünür (Arı ve diğ. 1999). Yukarıda belirtilen maddeyi *yetersiz* kabul eden sınıf öğretmenlerinin bu dönem çocuğunun ahlaki gelişiminin farkında olduğu biçiminde yorumlanabilir.

Sınıf öğretmenleri “Arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark eder” maddesinin etik bilinç kazandırma açısından *yeterli* olduğu görüşünü belirtmiştir. Bu maddede de 6-9 yaş aralığındaki çocukların özelliklerinden yola çıkarak yorum yapılacaktır. 6-12 yaş arasındaki çocuklar kuralların değişmezliğine inanmakta, kurallara uymayanların ise otomatik olarak cezalandırılması gerektiğini düşünmektedir. Çocukların yargıları sadece sınırlı olarak gözlenen gerçeklere dayanmaktadır. Çocuklar, davranışların gerisinde kalan nedenleri dikkate almazlar. Çocuk kurallara sıkı sıkıya bağlıdır ve bu kuralların uygulanmasını yakından takip etmektedir (Dereobalı, 2005). Yukarıda belirtilen

maddeyi *yetersiz* kabul eden sınıf öğretmenlerinin bu dönem çocuğunun ahlaki gelişiminin farkında olduğu biçiminde yorumlanabilir.

5.3. Öneriler

Araştırma sonuçları doğrultusunda geliştirilen öneriler, uygulama ve yapılacak araştırmalara yönelik olmak üzere iki başlık altında verilmiştir.

5.3.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

Sınıf öğretmenleri tarafından araştırma sonuçlarına göre en çok *yetersiz* bulunan maddelerin (Zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler ve Etik olmayan davranışlarla mücadele eder) geliştirilmesine, bir başka ifadeyle öğrencilerde etik bilincin kazandırılmasına yönelik örnek olaylar oluşturularak sınıf içi etkinlikler gerçekleştirilebilir. Yaman, Çetinkaya-Mermer ve Mutlugil'in (2009) yapmış oldukları çalışmanın sonucunda öğretim programına etikle ilgili örnek olayları içeren üniteler konulması önerisi getirilmiştir.

5.3.2. Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler

- Araştırma verilerinin toplanmasında, “Etik Bilinç” konusunda neler yapılabileceği ile ilgili programın uygulayıcısı olan öğretmenlerin görüşleri alınarak programın geliştirilmesine katkı sağlanabilir.
- Araştırmanın hizmet süresi değişkenine bakıldığında *yeterli* görüşünün, 21 yıl ve üzeri hizmet yılına sahip sınıf öğretmenlerinin, daha az hizmet yılına sahip öğretmenlerden çok olması bulgusundan hareketle daha az hizmet yılına sahip öğretmenlerin programı *yeterli* bulmama nedenleri üzerinde çalışılabilir.
- Araştırma eğitim durumu bakımından sadece eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği programı mezunları ile gerçekleştirilebilir.
- Örnek bir “İlköğretimde Etik Bilinç Geliştirme Programı” hazırlanarak, bu programın uygulanabilirliği üzerine deneysel bir çalışma yapılabilir.

EKLER

<u>Ek</u>	<u>Sayfa</u>
1. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Etik Bilinç Geliştirme Açısından Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi Anketi	63
2. Malatya Merkez İlçesinde Bulunan ve Anket Dağıtılan İlköğretim Okullarının Listesi	67
3. Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma İzin Belgesi	68
4. Malatya Belediye Sınırları İçerisinde Görev Yapan Öğretmen Sayısını Gösterir Resmi Belge	69

EK-1

HAYAT BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ ETİK BİLİNÇ GELİŞTİRME AÇISINDAN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE DAYALI OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ ANKET FORMU

Değerli Öğretmen;

Bu anket, sizlerin Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programını öğrencilerde etik bilinç geliştirme açısından değerlendirmek amacıyla bilimsel bir araştırma için hazırlanmıştır. *Bu nedenle, ankette yer alan soruların doğru veya yanlış biçimde bir yanıtı yoktur.* Sizlerden istenen ankette yer verilen soruları dikkatli bir biçimde okuyup, sizin durumunuzu yansıtan en uygun seçeneği işaretlemenizdir.

Anket, iki bölümden oluşturulmuştur. Birinci bölümde kişisel bilgilerinizi içeren üç soru bulunmaktadır. İkinci bölümde ise, etik konusu ile ilgili Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kazanım, kişisel nitelikler ve değerler ve yaşam becerilerinden oluşturulan 23 maddeye yer verilmiştir. Anketin yanıtlama süresi yaklaşık 30 dakika sürmektedir. Her bir bölüm başlığının altında gerekli açıklamalar bulunmaktadır. Bu anketten elde edilecek bilgiler, yalnızca bu araştırmada kullanılacak ve gizli tutulacaktır. Bütün maddeleri içtenlikle yanıtlamanızı diler, araştırmaya getireceğiniz katkı için teşekkür ederim.

Mine KILINÇ

Anadolu Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Yüksek Lisans Öğrencisi

Adres

Taştepe İlköğretim Okulu

Pütürge / MALATYA

E-posta: mkilinc@anadolu.edu.tr

BÖLÜM I - KİŞİSEL BİLGİLER

Bu bölümde kişisel bilgilerinizle ilgili sorulara yer verilmiştir. Sizden, soruları okuduktan sonra, sorulara ilişkin durumunuza uygun olan seçeneği (X) ile işaretlemeniz istenmektedir. Lütfen boş soru bırakmayınız.

1. Meslekteki hizmet süreniz:

- ☐ 5 yıl ve daha az
- ☐ 6-10 yıl
- ☐ 11-15 yıl
- ☐ 16-20 yıl
- ☐ 21 yıl ve üzeri

2. Eğitim durumunuz:

- ☐ Eğitim Enstitüsü
- ☐ Eğitim Önlisans / İki Yıllık Eğitim Yüksekokulu
- ☐ Lisans Tamamlama Programları
- ☐ Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Programı
- ☐ Dört Yıllık Yüksekokul/ Fakülte
- ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz)

3. Okutulan sınıf:

- ☐ 1. Sınıf
- ☐ 2.sınıf
- ☐ 3.sınıf

BÖLÜM II - HAYAT BİLGİSİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN ETİK BİLİNÇ GELİŞTİRMESİYLE İLGİLİ GÖRÜŞLER

Bu bölümde Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda etik konusuyla ilgili kazanımlar, kişisel nitelikler ve değerler ve yaşam becerilerinden oluşturulmuş maddeler sıralanmıştır. Sizden istenen aşağıdaki maddeleri okuduktan sonra, maddelere ilişkin görüşlerinizi maddelerin karşısında yer alan kutucuklardan sadece birini işaretleyerek belirtmenizdir. Lütfen boş madde bırakmayınız.

1 = Oldukça Yetersiz

2 = Yetersiz

3 = Kararsızım

4 = Yeterli

5 = Oldukça Yeterli

<i>Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'ndaki etik konusuyla ilgili kazanımlar aracılığıyla öğrenci;</i>					
okulda, arkadaşlarının sergiledikleri davranışların etik olup olmadığını fark eder	1	2	3	4	5
ailesinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler	1	2	3	4	5
akrabaları arasında etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler	1	2	3	4	5
kendisinin etik olmayan davranışlarını fark eder	1	2	3	4	5
arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark eder	1	2	3	4	5
yakın çevresinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemler	1	2	3	4	5
etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini açıklar	1	2	3	4	5
etik olmayan davranışların güven duygusunu nasıl zedelediğini açıklar	1	2	3	4	5

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'ndaki etik konusıyla ilgili kişisel nitelikler ve değerler aracılığıyla öğrenci;					
etik değerleri bilir	1	2	3	4	5
hayatında, etik değerlere önem verir	1	2	3	4	5
etik davranışların güven artırıcı olduğunu bilir	1	2	3	4	5
etik davranışların farkında olur	1	2	3	4	5
ailesinde sergilenen etik değerleri fark eder	1	2	3	4	5
akrabaları arasında sergilenen etik değerleri fark eder	1	2	3	4	5
etik değerleri fark eder	1	2	3	4	5
etik davranışları fark eder	1	2	3	4	5
Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'ndaki etik konusıyla ilgili yaşama becerileri aracılığıyla öğrenci;					
tercihlerinde etik değerleri ön plana çıkarır	1	2	3	4	5
zor durumlarda bile etik davranışlar sergiler	1	2	3	4	5
etik olmayan davranışlarla mücadele eder	1	2	3	4	5
yanlılık (yaş, cinsiyet, ırk ayrımı) içermeyen davranışlar sergiler	1	2	3	4	5
farklı sosyal, kültürel ve dinî gruplara ait kişileri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur	1	2	3	4	5
engelli bireyleri yargılamadan kabul ederek, onlarla etkileşimde bulunur	1	2	3	4	5
günlük yaşantısında etik davranışlar sergiler	1	2	3	4	5

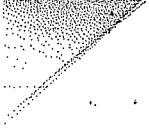
EK-2

**MALATYA MERKEZ İLÇESİNDE BULUNAN ve ANKET DAĞITILAN
İLKÖĞRETİM OKULLARININ LİSTESİ**

No	Okul adı	Toplam öğretmen sayısı	Geri dönen anket sayısı	Alınmayan anket sayısı
1	30 Ağustos İlköğretim Okulu	9	8	1
2	91.000 Dev Öğrenci İlköğretim Okulu	12	11	1
3	Abdulkadir Eriş İlköğretim Okulu	24	14	10
4	Alpaslan İlköğretim Okulu	9	9	0
5	Atatürk İlköğretim Okulu	18	8	10
6	Barbaros İlköğretim Okulu	12	9	3
7	Cengiz Topel İlköğretim Okulu	18	16	2
8	Cumhuriyet İlköğretim Okulu	6	6	6
9	Derme İlköğretim Okulu	9	7	2
10	Fatih İlköğretim Okulu	12	11	1
11	Fırat İlköğretim Okulu	14	11	3
12	Gazi İlköğretim Okulu	9	9	0
13	Hacı İbrahim Işık İlköğretim Okulu	18	17	1
14	Hasan Varol 2 İlköğretim Okulu	9	8	1
15	Hayrettin Sönmezay İlköğretim Okulu	12	4	8
16	Hidayet İlköğretim Okulu	15	14	1
17	İnönü İlköğretim Okulu	24	21	3
18	İnönü Üniversitesi Kampüs İlköğretim Okulu	3	3	0
19	Kanuni İlköğretim Okulu	6	6	0
20	Kazım Karabekir İlköğretim Okulu	18	18	0
21	Kemal Özalper İlköğretim Okulu	18	17	1
22	Mehmet Akif Ersoy İlköğretim Okulu	6	4	2
23	Mehmet Akif İlköğretim Okulu	6	5	1
24	Mehmet Emin Bitlis İlköğretim Okulu	12	11	1
25	Milli Eğitim Vakfı İlköğretim Okulu(Şehit Murat Doğru İ.Ö.O.	6	5	1
26	Muhittin Özümucu İlköğretim Okulu	6	5	1
27	Mustafa Kemal Atatürk İlköğretim Okulu	10	9	1
28	Necatibey İlköğretim Okulu	6	0	6
29	Öğretmenler İlköğretim Okulu	9	7	2
30	Polis Amca İlköğretim Okulu	15	13	2
31	Rahmi Akıncı İlköğretim Okulu	24	21	3
32	Sakarya İlköğretim Okulu	6	6	0
33	Sümer İlköğretim Okulu	24	20	4
34	Şehit Atgım.Feyzullah Taşkınsoy İlköğ.Ok.	12	10	2
35	Şehit Konuk İlköğretim Okulu	7	0	7
36	Şeker İlköğretim Okulu	9	8	1
37	TOKİ İlköğretim Okulu	17	16	1
38	Türk Telekom İlköğretim Okulu	11	9	2
39	Türkiyem İlköğretim Okulu	15	15	0
40	Vakıfbank İlköğretim Okulu	13	12	1
41	Yahya Kemal Beyatlı İlköğretim Okulu	6	0	6
42	Yalçın Koreş İlköğretim Okulu	3	3	0
43	Yavuz Selim İlköğretim Okulu	12	12	0
44	Yeşiltepe Ahmet Parlak İlköğretim Okulu	18	18	0
45	Ziya Gökalp İlköğretim Okulu	13	9	4
Toplam		541	445	

EK-3

MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ ARAŞTIRMA İZİN BELGESİ

T.C.
MALATYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı :B.08.4.MEM.4.44.00.07.328/
Konu : Anket Uygulama İzin Onayı

11646

13-04-2010

MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE

- İlgi : a) T.C.Anadolu Üniversitesinin 05/04/2010 tarih ve 289/3724 sayılı yazısı.
b) Müdürlüğümüzün 22/12/2009 tarih ve 47303 sayılı Valilik Onay yazısı
c) Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve
Araştırma Desteğine Yönelik izin ve Uygulama Yönergesi

T.C.Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sınıf öğretmenliği Programı Yüksek Lisans öğrencisi Mine KILIÇ bilimsel çalışmalarında kullanmak üzere, Müdürlüğümüze bağlı İlköğretim okullarında Anket uygulaması için, ilgi (a) yazı ve ekindeki dosya, ilgi (b) Valilik onayı ile oluşturulmuş olan "Araştırma Değerlendirme Komisyonu" tarafından, ilgi (c) Yönerge doğrultusunda incelenerek ekte bulunan Araştırma Değerlendirme Formu (Ek-2) ile Uygulama Çalışmasının yapılabilmesi için izin verilmesinin uygun olacağı görüşü bildirilmiştir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde ilgi (a) yazıda adı geçen araştırma sahibi Mine KILINÇ ilgi (b) yönergesinin 13. maddesinde belirtilen hususlara bağlı kalmak ve yönerge ekinde yer alan iki ayrı taahhütnameyi önceden imzalamak kaydıyla, ilimizdeki merkez ilköğretim okullarında Anket Uygulaması yapılmasına izin verilmesi hususunu, tensiplerinize arz ederim.

M.Yücel ABİK
Müdür Yardımcısı

EKİ: Değerlendirme Formu (1 Adet-1 Sayfa)

13-04-2010

Mehmet BULUT
İl Millî Eğitim Müdürü

EK-4

**MALATYA BELEDİYE SINIRLARI İÇERİSİNDE GÖREV YAPAN
ÖĞRETMEN SAYISINI GÖSTERİR RESMİ BELGE**

T.C
MALATYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B. 08.4.MEM.4.44.00-010./ **29567**
Konu : Öğretmen Sayıları

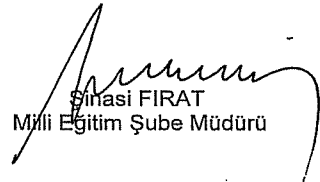
16-09-2010

SAYIN : Mine KILINÇ
(Pütürge Taştepe İlköğretim Okulu Sınıf Öğretmeni)

İlgi : 16/09/2010 tarihli dilekçeniz.

İlgi dilekçenizle istemiş olduğunuz Malatya Belediyesi sınırları içerisindeki
ilköğretim okullarında 2008-2009 Eğitim Öğretim yılında görev yapan öğretmen sayısı
768'dir.

Bilgilerinize rica ederim.

Sinasi FIRAT
Millî Eğitim Şube Müdürü

Şehit Hamit Fendoğlu Caddesi MALATYA
Tlf: 0-422-323 25 03-07(Santral) 0-422-323 25 05 (109) (Büro)
Faks : (0-422) 323 96 05
E-Posta : istatistik44@meb.gov.tr Elektronik Ağ : malatyamem@meb.gov.tr

KAYNAKÇA

- Akbaba, A. ve Öztürk, A. (2008). Ahlak gelişimi. İ. Yıldırım (Ed.). *Eğitim psikolojisi* içinde (s. 121-139). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Akbaş, O. (2006). Yeni ilköğretim programlarının değer eğitimi boyutunun incelenmesi. *Ulusal Sınıf Öğretmenliği Kongresi Bildiri Kitabı* içinde (s. 288-303). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Akman, Y. ve Erden, M. (1998). *Eğitim psikolojisi*. (6. bs.). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Arı, R., Üre, Ö. ve Yılmaz, H. (1999). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Konya: Mikro Basım.
- Aydın, A. (2004). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. (5. bs.). Ankara: Tekagaç Eylül Yayıncılık.
- Aydın, İ. (2006). *Eğitim ve öğretimde etik* (2. bs.). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Bacanlı, H. (2003). *Gelişim ve öğrenme*. (7. bs.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Badiou, A. (2006). *Etik kötülük kavrayışı üzerine bir deneme*. T. Birkan (Çev.). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Balcı, A. (2005). *Sosyal bilimlerde araştırma*. (5. bs.). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Belet, Ş. D. (2008). Hayat bilgisi dersi öğretim programı. Ş. Yaşar (Ed.). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 21-40). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Binbaşıoğlu, C. (2003). *Hayat bilgisi öğretimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bridge, B. (2003). *Etik değerler eğitimi*. İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Cebeci, S. (2002). *Bilimsel araştırma ve yazma teknikleri*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Cevizci, A. (2002). *Etiğe giriş*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Demir, S. (2007). *İlköğretim okulu hayat bilgisi dersi programının öğretmen görüşlerine göre incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

- Dereobalı, N. (2005). *Okul çağında çocuk gelişimi ve eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Deveci, H. (2008). Hayat bilgisi dersinin tanımı, kapsamı ve ilköğretim programındaki yeri. Ş. Yaşar (Ed.). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 1-19). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Durkheim, E. (2004). *Ahlak eğitimi*. O. Adanır (Çev.). İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Erk, S. O. (2009). *Etik açıdan ilköğretim sosyal bilgiler programının eleştirel olarak değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Ersanlı, K. (2005). *Davranışlarımız gelişim ve öğrenme*. Samsun: Eser Ofset.
- Frankena, W. (2007). *Etik*. A. Aydın (Çev.). Ankara: İmge Kitapevi.
- Güleryüz, H. (2008). *Hayat bilgisi öğretimi ve programı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Güngördü, E. (2002). *İlköğretimde hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* (2.bs.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Haynes, F. (2002). *Eğitimde etik*. S. Akbaş (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- İskender, M. (2006). Ahlaki (moral) gelişim. K. Ersanlı ve E. Uzman (Edt.). *Gelişim ve öğrenme* içinde (s. 215-229). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- İslamoğlu, A.H. (2002). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Karaca, N. H. (2008). *İlköğretim hayat bilgisi ders kitaplarının 2005 hayat bilgisi ders programında yer alan becerileri uygunluk düzeyinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Kaya, Y. K. (1993). *İnsan yetiştirme düzenimize yeni bir bakış* (2. bs.). Ankara: Set Ofset Matbaacılık.

Kırcaali-İftar, G. (1999). Bilim ve araştırma. A. A. Bir (Ed.). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri içinde* (s. 3-10). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Kırel, Ç. (2000). *Örgütlerde etik davranışlar, yönetimi ve bir uygulama çalışması*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Kuçuradi, İ. (2003). Etik ve etikler. *Türkiye Mühendislik Haberleri Dergisi*, 423, 7-9.

<http://web.itu.edu.tr/~goksel/dersler/etik/index.htm> adresinden 16 Eylül 2010 tarihinde edinilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı. (1973). 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu. *Milli Eğitim Bakanlığı Mevzuat Bankası*, 14574, 14.06.1973. <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html> adresinden 05 Ağustos 2009 tarihinde edinilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2005). *İlköğretim 1,2 ve 3. sınıf hayat bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2009). *Hayat bilgisi dersi öğretim programı*. http://ttkb.meb.gov.tr/ogretmen/modules.php?name=Downloads&d_op=viewdownload&cid=74&min=10&orderby=titleA&show=10 adresinden 15 Ağustos 2009 tarihinde edinilmiştir.

Özdemir, M. Ç. (2007). Toplumsal değişme karşısında okul ve toplum. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(2), 185-198.

Özlem, D. (2004). *Etik: Ahlak felsefesi*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.

Öztürk, C. ve Dilek, D. (2005). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretim programları. C. Öztürk ve D. Dilek (Edt.). (5. bs.). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi içinde* (s. 53-96). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Pieper, A. (1999). *Etiğe giriş*. V. Atayman ve G. Sezer (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Resnik, D. B. (2004). *Bilim etiği*. V. Mutlu (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Selçuk, Z. (2007). *Eğitim psikolojisi*. (14. bs.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim öğrenme ve öğretim* (12. bs.). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sönmez, V. (1996). *Hayat bilgisi öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2002). *Eğitim felsefesi* (6. bs.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Strike, K. A. & Soltis, J. F. (1985). *The ethics of teaching*. Newyork and London: Teachers College Pres.
- Şakar, M. C. (2010). *İlköğretim sınıf öğretmenlerinin etik görüşlerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Türküm, A. S. (2007). İkinci çocukluk döneminde gelişim. E. Ceyhan (Ed.). *Çocuk gelişimi ve psikolojisi* içinde (s. 145-162). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Türküm, A. S. (2008). Okulun ilk yıllarında psikososyal gelişim. E. Ceyhan (Ed.). *Erken çocukluk döneminde gelişim* içinde (s. 355-374). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (2009). Etik. <http://Tdkterim.Gov.Tr/Bts/?Kategori=Verilst&Kelime=Etik&Ayn=Tam> adresinden 29 Ağustos 2009 tarihinde edinilmiştir.
- Türk Dil Kurumu. (2010). İlköğretim <http://www.tdk.gov.tr/TR/Genel/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAAF6AA849816B2EF4376734BED947CDE&Kelime=ilk%c3%b6%c4%9fretim> adresinden 3 Kasım 2010 tarihinde edinilmiştir.
- Uysal, R. (2006). *İlköğretim programlarının etik bilinci uyandırma yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Ülgen, G. (1997). *Eğitim psikolojisi*. İstanbul: Alkım Basım Yayın Dağıtım.

Yaman, E., Çetinkaya-Mermer, E. ve Mutlugil, S. (2009). İlköğretim okulu öğrencilerinin etik davranışlara ilişkin görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 93-108. <http://www.dem.org.tr/ded/17/ded17mak5.pdf> adresinden 18 Ağustos 2010 tarihinde edinilmiştir.

Yörükoğlu, A. (1994). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.

Woolfolk, A. (2005). *Educational psychology*. (Ninth ed.). USA: Allyn & Bacon.